

Voorwoord

DOEN

De VWG Nijmegen heeft maar een beperkt aantal jeugdleden. Dat zit ons dwars. Het zou anders moeten, immers: met de jeugd de toekomst! Ook voor de natuur en de vogels.

We hebben gesproken over het opzetten van een jeugdbeleid (2012). Dat is niet gelukt. Op de ALV van afgelopen maart hebben we afgesproken dit mee te nemen met het opstellen van de nieuwe statuten. De nieuwe statuten liggen in concept gereed en zullen ongeveer gelijktijdig met de Mourik aan jullie worden verzonden. Over jeugdbeleid vind je daar één zin:

“het – eventueel in samenwerking met andere organisaties – organiseren of faciliteren van activiteiten voor de jeugd met het doel de belangstelling van de jeugd voor natuur en vogels in een vroegtijdig stadium te bevorderen”.

Goed dat die zin er staat. Het geeft onze intentie aan. Maar verder beleid hebben jullie niet te verwachten. Beleid blijft papier. Het gaat om DOEN.

Ik heb in de vorige Mourik in het interview van Chris van der Heijden met Henk Klaassen gelezen hoe het in Groesbeek is aangepakt. Een actieve benadering van jeugd en het organiseren van activiteiten. Met een mooi resultaat. Groesbeek hoeft niet te worden gekopieerd. Er zijn tal van mogelijkheden waarbij wellicht ook samengewerkt kan worden met andere natuurorganisaties als KNNV, IVN en SOVON. Het begint echter met een of meerdere leden die er tijd en aardigheid in hebben om dit op te pakken. Als VWG zijn we sterk in DOEN. We laten dat op vele terreinen zien. Nu nog voor de jeugd. Wie pakt dit op?

Arie van Dijk (voorzitter)

Oproep

Continuïteit van het bestuur

Andre Nagelhout is begin november afgetreden als bestuurslid. Jammer, maar het goede nieuws is dat Andre op dit moment weer werk heeft en twee nieuwe banen gelijk heeft opgepakt. De focus ligt dus – begrijpelijk – daarop. Andre, gefeliciteerd met je nieuwe werk en bedankt voor je werk voor de VWG in de afgelopen periode.

Toen waren er nog maar vier (bestuursleden). Daarvan zijn er drie aftredend, Sjak Gielen (secretaris), Jeroen Veeke (algemeen lid) en Arie van Dijk (voorzitter). Siem Klaver heeft als penningmeester nog twee jaren te gaan.

In de in bewerking zijn de nieuwe statuten nemen we op dat een bestuurslid maximaal 2 maal 3 jaren in functie mag zijn. Het is – voor de continuïteit – ook wenselijk dat niet alle bestuursleden tegelijkertijd vertrekken. Jeroen heeft aangegeven herkiesbaar te zijn als algemeen lid. Zowel Sjak Gielen als Arie van Dijk zijn bereid nog 1 of 2 jaar aan te blijven. Hierdoor kan een beter “schema van bestuurswisseling” bereikt worden. Je blijft overigens vooral afhankelijk van toevallige omstandigheden, zoals nu met Andre.

Voor alles echter, als er leden zijn die zich voor de komende algemene ledenvergadering verkiesbaar willen stellen als voorzitter, secretaris of algemeen lid, dan worden jullie van harte uitgenodigd om dit te doen. De vertrekkende bestuursleden zullen dan zeker bereid zijn om te helpen bij de overgang.

De ALV is einde maart. Voldoende tijd om hierover na te denken.

Wordt vervolgd.

Trektellen in het VWG werkgebied 2010 – 2012

Sjaak van den Berg en Marcel Bingley (bingley@xs4all.nl)

In de Mourik van 2010 nr. 3 is vrij uitgebreid aandacht geschonken aan het trektellen in 2009 op vier trektelposten in het werkgebied van de Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen. Het ging om het Zweefvliegveld Maldens Vlak (voortaan Maldens Vlak), de Gebrande Kamp, de Kampen in Gassel (voortaan de Kampen) en de Hamert in de Maasduinen (voortaan de Hamert). In dat artikel is getracht de telresultaten van deze posten te vergelijken en de eventuele verschillen dan wel overeenkomsten te relateren aan “telpost-biotopen”. Dat leverde echter weinig resultaat op omdat er grote verschillen bestonden in telinspanningen en omstandigheden. Er werd dan ook aangeraden in komende teljaren een aantal simultaantellingen te organiseren op basis waarvan wel vergelijkingen gemaakt zouden mogen worden. In onderstaand artikel gaan we proberen voor de teljaren 2010, 2011 en 2012 de tellingen van Maldens Vlak, De Kampen en de Hamert te vergelijken alhoewel er in die jaren geen “zuivere” simultaantellingen zijn uitgevoerd. De Gebrande Kamp kan aan deze vergelijking niet meer meedoen omdat daar de laatste jaren niet meer geteld is. We zijn voor deze drie telposten naar teldagen gaan zoeken die in hoge mate vergelijkbaar zijn en kijken dan voor een aantal soorten trekvogels of er overeenkomsten/verschillen in resultaten zijn.

Maar voor we daar aan beginnen kijken we eerst naar de trend in de trektellingen op het Maldens Vlak vanaf het jaar 2005. Op het Maldens Vlak wordt al langer geteld en het is dus aardig om te bezien hoe die telreeks zich ontwikkelt. Over de jaren 2010, 2011 en 2012 vergelijken we de telinspanningen en resultaten van Maldens Vlak, De Kampen en de Hamert.

De trend in het trektellen op het Zweefvliegveld Maldens Vlak.

Zoals in onderstaande tabel 1 is af te lezen is het aantal teldagen en teluren van de jaren 2005 tot en met 2007 aanmerkelijk hoger dan de daaropvolgende jaren. Vanaf 2008 is het aantal teluren geleidelijk gedaald maar blijft het aantal teldagen redelijk stabiel. Het aantal teldagen in 2012 blijft wel bijna 10 dagen achter op 2009 waarin op 84 dagen werd geteld en zelfs bijna 20 op 2010 waarin op 94 dagen werd geteld. Het aantal vogels dat de tellers op het Maldens Vlak zagen passeren lag vrij hoog. Vooral 2012 was een goed jaar, alleen overtroffen door 2006 maar toen werden er veel meer teluren en –dagen gemaakt. Het aantal getelde vogels per uur lag in 2010 en 2011 redelijk op het niveau van eerdere jaren (behalve 2007 en 2009, die erg laag waren) maar 2012 schoot met 1059 vogels per uur ver boven alle eerdere jaren uit. Dat jaar werd er op minder dagen geteld maar blijkbaar wisten de tellers er de goede trekdagen uit te kiezen. Het aantal soorten dat werd geteld lag voor elk van de laatste drie jaren hoger dan alle eerdere teljaren op het Maldens Vlak.

Concluderend kunnen 2010 en 2012 als goede trekteljaren worden bestempeld zij het gezien vanuit het Maldens Vlakperspectief. Er zijn in Nederland namelijk telposten, met name langs de kust waar sterk gestuwde trek optreedt, waar ze deze jaaraantallen van het Maldens Vlak op één dag tellen.

Jaar	Teluren	Teldagen	Uren per teldag	Aantal vogels	Vogels per uur	Aantal soorten
2005	469	98	4:47	267.071	569	115
2006	531	111	4:47	341.048	642	109
2007	468	107	4:22	147.272	315	112
2008	376	89	4:13	248.435	661	100
2009	302	84	3:36	101.027	335	106
2010	350	94	3:72	236.147	674	128
2011	322	86	3:74	195.339	607	122
2012	311	75	4:14	329.326	1058	117

Tabel 1 - Trend van het trektellen in het najaar op het Zweefvliegveld Maldens Vlak

De drie telposten vergeleken voor de jaren 2010, 2011 en 2012.

Tabel 2 laat zien dat het aantal teluren en het aantal teldagen in De Kampen en op de Hamert aanmerkelijk lager hebben gelegen dan die op het Maldens Vlak in elk van de drie jaren die we hier vergelijken. In 2012 werden er in De Kampen zelfs opvallend veel minder dagen en uren op de telpost doorgebracht. Het aantal soorten dat werd waargenomen lag voor zowel De Kampen als de Hamert een stuk boven dat van het Maldens Vlak (uitgezonderd het magere teljaar 2012 voor De Kampen). De Kampen scoorde in zowel 2010 als 2011 meer soorten zelfs dan de Hamert. Daar zal het “telpost-biotop” ongetwijfeld een rol bij hebben gespeeld. Deze twee telposten trekken waarschijnlijk meer vogelsoorten in verband het water ter plaatse terwijl het Maldens Vlak midden in een groot boscomplex ligt waar geen open water te bekennen is.

		Maldens Vlak	De Kampen	De Hamert
Teluren	2010	350	192	206
	2011	322	165	205
	2012	311	62	192
Teldagen	2010	94	55	42
	2011	86	49	37
	2012	75	17	39
Aantal soorten	2010	128	147	143
	2011	122	144	133
	2012	117	86	136
Aantal vogels	2010	236.147	167.334	546.574
	2011	195.339	142.991	375.522
	2012	329.326	152.797	888.988
Vogels per uur	2010	674	871	2653
	2011	607	866	1831
	2012	1058	2464	4630
Aantallen 10 talrijkste in okt. zonder Houtduif	2010	141.121	107.838	115.635
	2011	105.010	95.067	97.788
	2012	207.654	119.034	284.774

Tabel 2 - Basisgegevens van de drie recente teljaren op Maldens Vlak, De Kampen en de Hamert

Wat het aantal getelde vogels betreft is de Hamert verreweg de hoogst scorende. In 2010 ruim twee keer het aantal van het Maldens Vlak. In 2011 halen ze een verdubbeling van het aantal getelde vogels net niet, maar in 2012 gaan ze met groot gemak ruim twee keer over het relatief goede teljaar van het Maldens Vlak.

De tellers op De Kampen mogen dan minder teluren gemaakt hebben maar met het aantal vogels per geteld uur zitten ze een stuk hoger dan de tellers op het Maldens Vlak. En in 2012 hebben de tellers op De Kampen kennelijk wel een paar heel goede trekdagen uitgekozen om te gaan tellen want dan tellen ze per uur ruim twee keer zoveel vogels als de tellers op het

Maldens Vlak. En de Hamert slaat alles in de regio van de VWG, ook wat betreft het aantal getelde vogels per uur. In 2011 hebben ze daar in een dipje toch nog drie keer meer vogels per geteld uur dan op het Maldens Vlak. In 2010 en 2012 halen ze met gemak vier keer het aantal getelde vogels per uur van het Maldens Vlak.

“Dat ze daar op het Maldens Vlak niet in slaap vallen” zou je de tellers op de Hamert kunnen horen zeggen. En op het Maldens Vlak zou je iets over de overdadige bulk aan Houtduiven kunnen horen mompelen. De grote verschillen in getelde vogels zouden kunnen samenhangen met de al eerder genoemde “telpost-biotoop” en in dit geval met het aantal houtduiven dat in geval van oostelijke wind in grotere aantallen via de iets oostelijker gelegen telpost van de Hamert kan worden waargenomen. Vandaar dat we in tabel 2 het aantal van de tien meest in oktober getelde vogels van de drie telposten hebben opgenomen minus de Houtduiven. Dan blijkt dat de verschillen tussen de drie telposten veel kleiner zijn. In 2010 en 2011 blijken de verschillen dan heel klein en het Maldens Vlak telt dan zelfs van deze 10 soorten minus de Houtduif meer vogels dan De Kampen en de Hamert. In 2012 scoort de Hamert wel weer hoger maar de verschillen zijn dan veel kleiner.

Wanneer meer in detail gekeken wordt naar de aantallen getelde vogels van de 10 belangrijkste trekvogels in de maand oktober van 2010, 2011 en 2012 dan komt daar een meer gedetailleerd en genuanceerd beeld naar voren. In 2010 scoort het Maldens Vlak het hoogst op Vink, Koperwiek, Kolgans en Kievit. De Kampen ziet in dat jaar de meeste Spreeuwen passeren en de Hamert scoort het hoogst met Veldleeuwerik, Keep, Graspieper, Rietgors en Kneu. In 2011 telt De Kampen het meest vinken en Graspieper zo goed als gelijk met de Hamert. De Hamert ziet het meest Veldleeuwerik, opnieuw Keep, Kievit, Rietgors en Kneu passeren. Het Maldens Vlak ziet dit keer het meest Spreeuwen passeren en opnieuw het grootste aantal Koperwiek en Kolgans.

	Maldens Vlak 2010	De Kampen 2010	De Hamert 2010	Maldens Vlak 2011	De Kampen 2011	De Hamert 2011	Maldens Vlak 2012	De Kampen 2012	De Hamert 2012
Vink	68.469	31.665	56.457	40.304	56.068	41.930	132.179	78.230	172.715
Veldleeuwerik	3.983	3.824	7.985	5.612	7.090	14.194	16.571	15.460	30.760
Spreeuw	38.975	57.478	13.790	32.560	17.774	21.393	26.326	14.128	30.485
Keep	16.985	8.610	24.710	2.690	1.370	4.911	4.466	1.942	19.876
Koperwiek	4.320	2.812	1.291	10.508	4.648	4.251	17.032	3.607	10.832
Kolgans	3.314	772	2.364	7.678	1.387	2.145	4.328	650	5.370
Graspieper	1.112	1.011	3.785	2.160	4.648	4663	1.904	1.722	4.523
Kievit	1.561	570	7.10	1.200	560	1.524	1.461	674	3.684
Rietgors	397	220	1.820	722	301	2.777	932	384	3.460
Kneu	2.005	876	2.723	1.576	1221	2.351	2.455	2.237	3.069

Tabel 3 - Tien soorten trekvogels die in oktober 2010/2011/2012 over het VWG werkgebied trokken en geteld werden

In 2012 is de Hamert aan de beurt voor het grootste aantal Vink, voor Spreeuw en Kolgans. Ze tellen opnieuw de meeste Veldleeuwerik, Keep, Graspieper, Kievit, Rietgors en Kneu. Alleen de Koperwiek blijft ook in 2012 de vaste en beste klant van het zweefvliegveld. In De Kampen doen ze wel mee maar hoogste aantallen voor een of meer van de betreffende 10 soorten zitten er in 2012 niet in.

Als de vergelijking tussen de drie posten dus beperkt wordt tot de maand oktober en tot een tiental van de meer algemene en talrijke trekvogels blijken de resultaten weliswaar minder extreem uiteen te lopen maar ze blijven sterk verschillen. Niet onlogisch uiteraard aangezien dit alles is geteld met een sterk uiteenlopende telinspanning. Als er sprake zou zijn van een

effect van het “telpost-biotop” dan lijkt de Hamert het meest te passen bij Veldleeuwerik, Keep, Rietgors en Kneu. De Koperwiek zou dan een voorkeur hebben voor het open terrein in een groot boscomplex van het Maldens Vlak. Vink, Spreeuw en Graspieper worden op alle drie de posten in grote aantallen geteld zonder een al te duidelijke voorkeur van deze soorten voor een van de drie posten. De Kievit lijkt een voorkeur te hebben voor Maldens Vlak en de Hamert.

Als een paar factoren min of meer constant worden gehouden blijken de verschillen al voor een groot gedeelte te verdwijnen. Daarom gaan we nu kijken of er in de drie vergelijkingsjaren dagen zijn te vinden waarop op de drie telposten een vergelijkbare telinspanning is geleverd. Daarmee zouden we een belangrijke factor, de telinspanning, ook nog constant kunnen houden.

Zijn er in 2010, 2011 en 2012 “bijna-simultaandagen” te vinden?

Voorop zij gesteld dat er in de drie vergelijkingsjaren geen echte simultaantellingen zijn gehouden op de drie telposten. Het blijkt dat er maar weinig dagen zijn geweest waarop op alle drie posten tegelijk is geteld met een redelijk vergelijkbaar aantal teluren. Een vergelijking van teldagen in 2010 bleek niet mogelijk, maar in drie weekenden in oktober in 2011 en 2012 zijn op alle drie de telposten min of meer vergelijkbare teluren gemaakt. Omdat niet op alle drie de telposten de teluren per uur zijn geregistreerd en ingevoerd op www.trektellen.nl kon er voor die teldagen ook niet een selectie van bijvoorbeeld vier teluren gemaakt worden waarin op alle drie posten was geteld. Was dat wel het geval geweest dan hadden we uit kunnen gaan van een vergelijkbare telinspanning en dus van een simultaantelling.

Als er in die weekenden op meerdere dagen tegelijk werd geteld zijn wel de dagen gekozen waarop van de beste trek sprake was. In 2011 zijn uiteindelijk 8, 15 en 23 oktober “bijna-simultaan” teldagen geweest. In 2012 waren dat 7, 13 en 20 oktober. Waarbij zij aangetekend dat in 2012 op De Kampen niet op 7 oktober werd geteld maar om De Kampen voor dat weekend toch mee te laten doen hebben we in plaats daarvan de telling van 8 oktober op De Kampen gebruikt.

Door de selectie van deze teldagen mogen we er van uit gaan dat een aantal de trek beïnvloedende factoren redelijk constant zijn gehouden:

- De drie geselecteerde dagen zijn beperkt tot een deel van de belangrijkste trekmaand oktober
- Op de geselecteerde dagen zijn er meestal meerdere tellers op elke post aanwezig waardoor de ‘kwaliteit’ van de tellingen niet ver uit elkaar zal liggen
- Het aantal getelde uren op de geselecteerde dagen loopt niet al te ver uiteen
- De weersomstandigheden zijn voor alle drie de telposten veelal vergelijkbaar al kan mist soms zeer plaatselijk optreden

Als we voor de vergelijking van de trek nu kiezen voor soorten trekvogels die in principe over een breed front trekken dan zouden de getelde aantallen op die “bijna-simultaan” dagen op de drie telposten dicht bij elkaar moeten liggen. Tenzij de “telpost-biotop” uiteraard van zoveel invloed is dat er toch grote verschillen in aantallen van de betreffende breed-front

trekkers naar voren komen.

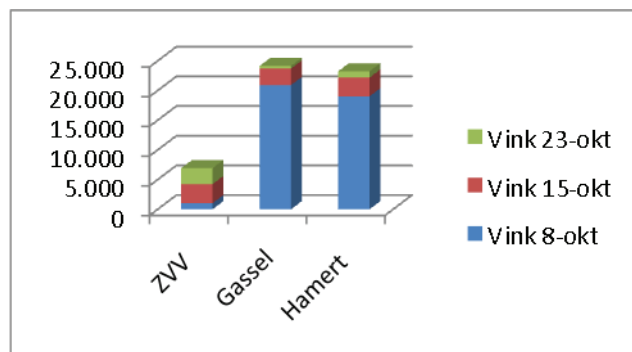
Zijn er effecten van de “telpost-biotopen” op de trek van de drie talrijkst doortrekkende vogels?

Is de telpost biotoop een mogelijke verklaring voor grote verschillen in waargenomen trek? Om die vraag te beantwoorden hebben we geen zuivere simultaantellingen maar wel enkele “bijna-simultaandagen” waardoor we ervan uit kunnen gaan dat de meeste factoren van invloed op tellingen voor alle drie posten vergelijkbaar zijn.

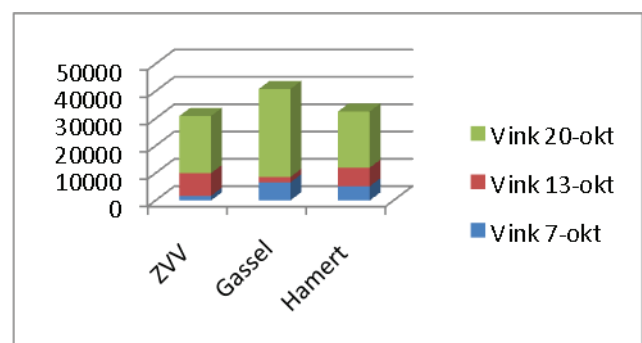
Voor de vergelijking hebben we drie soorten vogels gekozen die vooral in de maand oktober in grotere aantallen doortrekken en die geacht worden over een breed front te trekken. Een soort als de Houtduif die gevoelig is voor oostenwind en een oostelijk gelegen telpost als De Hamert sterk kan “raken” laten we niet meedoen. We kiezen voor soorten die in grote aantallen doortrekken omdat bij kleine aantallen trekkers toevallige omstandigheden een te grote rol kunnen spelen. Dit kwam bijvoorbeeld ook naar voren bij een vergelijking van de Koperwiek en Kramsvogel, trekvogels die traditioneel in oktober goed doortrekken. Het bleek dat er in 2011 en 2012 vaak relatief kleine aantallen per telpost werden geteld en bij een vergelijking was daar geen enkele lijn in te onderkennen. Alleen op 20 oktober 2012 was er goede Koperwiekentrek en werden er in totaal 5.183 geteld. Daarvan ging 40% over het Maldens Vlak, 33% over De Kampen en 27% over de Hamert.

Om het probleem van te kleine aantallen doortrekkers te omzeilen kiezen we hier voor de drie soorten waarvan er in oktober de grootste aantallen doortrekken: Vink, Veldleeuwerik en Spreeuw.

De Vink

2011

2012

Op de drie simultaandagen in 2011 zijn de aantallen getelde Vinken in hoge mate vergelijkbaar behalve dat het aantal Vinken op 8 oktober op Maldens Vlak bijna totaal in het niet valt bij de aantallen getelde vinken op De Kampen en de Hamert. De laatste twee telposten registreren rond de 20.000 Vinken terwijl het Maldens Vlak blijft steken bij ongeveer 1000 Vinken. Een heel opvallend verschil. Wel is er op die dag op het Maldens Vlak maar twee uren geteld terwijl er op De Kampen en De Hamert respectievelijk 5 en 5.50 uur is geteld. In de twee teluren op het Maldens Vlak met ruim 1000 vinken werden in vergelijkbare twee uren op De Kampen echter ruim 13.000 vinken geteld. Het opmerkelijke verschil is dus slechts voor een deel aan het geringer aantal teluren van het Maldens Vlak toe te schrijven. (Een dag later liggen de aantallen weer heel anders. De Hamert telt dan in 7 uur 2.358 Vinken, het Maldens Vlak in 3

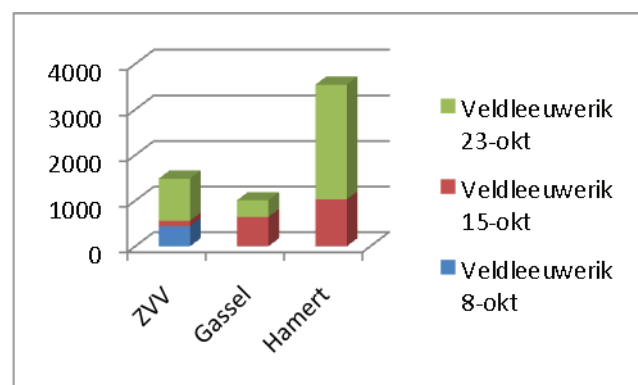
uur 20 minuten 8.720 Vinken en De Kampen in 6 uur 14.129 Vinken). Op 15 oktober liggen de aantallen veel lager maar zijn ze wel vergelijkbaar voor de drie posten. Op 23 oktober scoort het Maldens Vlak hoger maar dan gaat het om veel kleinere aantallen.

In 2012 worden er op de drie “simultaandagen” veel meer vinken geteld. De Kampen komt bijna tot 40.000 en Maldens Vlak en de Hamert komen ongeveer 10.000 lager uit maar nog steeds op respectabele aantallen. Het Maldens Vlak blijft op 7 oktober meteen al achter op de twee andere posten. Op 13 en 20 oktober gaan Maldens Vlak en de Hamert praktisch gelijk op. Op 23 oktober worden er op De Kampen ruim 12.000 meer Vinken geteld dan op het Maldens Vlak en op de Hamert.

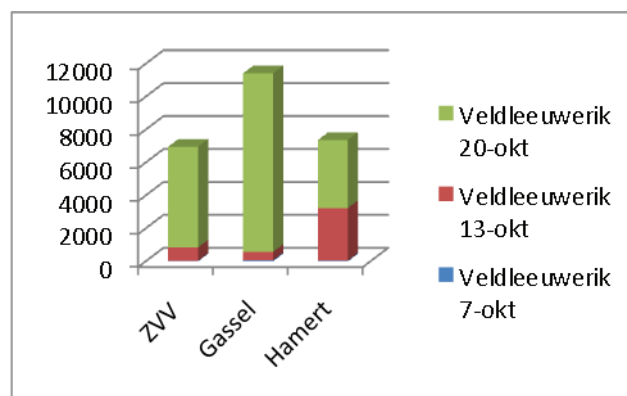
Conclusie: als we 8 oktober 2011 van het Maldens Vlak niet in de beschouwing betrekken dan lijkt er voor de Vink geen groot effect uit te gaan van de “telpost-biotop” op de drie telposten.

De Veldleeuwerik

De aantallen Veldleeuwerik die in 2011 en 2012 op de drie simultaandagen op de drie telposten zijn geteld verschillen sterk. In 2011 liggen de aantallen op het Maldens Vlak en op De Kampen vrij laag. Alleen de Hamert telt op 15 oktober en vooral 23 oktober een redelijk aantal Veldleeuweriken.

2011

2012

Veldleeuwerik

Foto: Vincent Sanders

2012

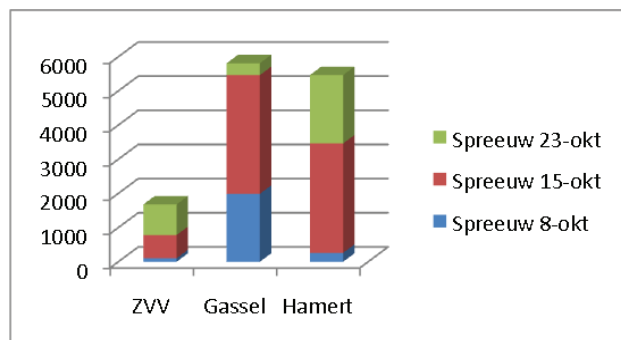
In 2012 worden er op twee van de drie betreffende oktoberdagen veel meer Veldleeuweriken geteld. De Hamert heeft een goede dag op 13 oktober. Eind oktober (20/10) heeft het Maldens Vlak meer trek van Veldleeuwerik (6.120) dan de Hamert (4.133). Maar nu telt De Kampen verreweg het meeste Veldleeuwerik (10.849).

Conclusie ten aanzien van de Veldleeuwerik is dat er weliswaar grote verschillen zijn maar die zijn niet consistent. In 2011 telt de Hamert de meeste Veldleeuweriken op de drie betreffende dagen en De Kampen het minste en in 2012 telt De Kampen juist het hoogste aantal en komen het Maldens Vlak en de Hamert aardig gelijk uit. Gegeven de open telpost-biotoop van zowel De Kampen als de Hamert zou men verwachten dat Veldleeuweriken in min of meerdere mate in vergelijkbare aantallen over deze telposten zouden trekken.

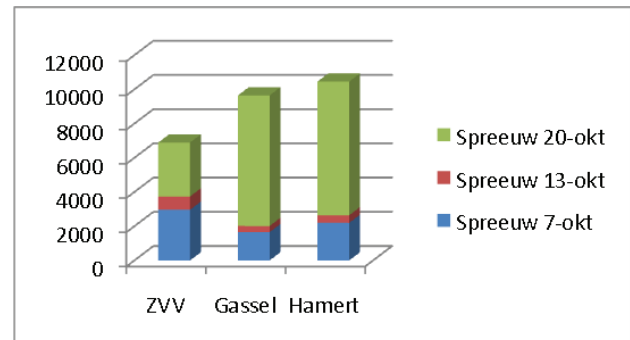
De Spreeuw

2011

In 2011 blijft het Maldens Vlak in het totaal aantal getelde Spreeuwen op de drie simultaandagen ver achter bij De Kampen en de Hamert. De Kampen en De Hamert komen opgeteld over de drie betreffende dagen aardig gelijk uit. Maar 8 oktober heeft De Kampen een betere dag dan de Hamert en de Hamert heeft een betere dag op 23 oktober. Op 15 oktober scoren deze twee telposten ongeveer een gelijk aantal Spreeuwen.

2011

2012

2012

In 2012 heeft het Maldens Vlak op 7 oktober een betere Spreeuwendag dan de twee andere telposten. Op 13 oktober is er voor alle drie de posten een geringe trek van Spreeuwen. De Kampen en De Hamert hebben op 20 oktober een heel goede dag met ruim 7500 Spreeuwen en het Maldens Vlak blijft dan met minder dan de helft van dit aantal ver achter.

Een conclusie op grond van deze gegevens zou kunnen zijn dat Spreeuwen liever over open gebied trekken in het najaar en dat ze daarom in veel mindere aantallen over het Maldens Vlak vliegen waar de telpost in een groot boscomplex ligt. In het geval van de Hamert en De Kampen lijkt de telpost-biotoop van deze posten dus van invloed op het trekgedrag van de Spreeuw.

Samenvatting en conclusies

In het werkgebied van de VWG Nijmegen en omstreken wordt op steeds meer posten vogeltrek geteld. De oudste post Mulderskop, later verplaatst naar het nabijgelegen Zweefvliegveld Maldens Vlak, heeft gezelschap gekregen van de Hamert, de Kampen, de Gebrande Kamp (al

een paar jaar in ruste) en, sinds 2013 de Bruuk en de Millingerwaard. Op het Maldens vlak wordt het meeste aantal jaren geteld. De telinspanning is na 2007 redelijk stabiel gebleven met een licht dalende tendens voor de teluren. Het aantal getelde vogels varieerde de laatste drie jaren nogal en 2012 was een erg goed jaar.

Van de drie telposten die al langer “in bedrijf” zijn, Maldens Vlak, De Kampen en de Hamert, heeft het Maldens vlak de grootste telinspanning gemaakt. Dat wordt voor die post niet beloond met het hoogste aantal waargenomen soorten en zeker niet met het aantal getelde trekvogels. Zeker de Hamert ziet veel meer vogels passeren maar ook de Kampen scoort goed op de dagen dat daar geteld wordt. Als de Houtduif buiten de vergelijking wordt gehouden zijn de verschillen in aantallen veel geringer.

Van de tien talrijkste trekvogels in onze regio hebben slechts enkele soorten een min of meer vaste voorkeur voor een van de telposten. De Koperwiek trekt in de laatste drie jaren steeds in grotere aantallen over het Maldens Vlak dan over de Kampen en de Hamert. De Hamert trekt in alle drie jaren het meeste Veldleeuwerik, Keep, Graspieper, Rietgors en Kneu. Ongetwijfeld is hier het “telpost-biotop” van invloed maar de zeer verschillende telinspanning kan dit beeld vertroebelen.

Om een betere vergelijking tussen de telposten te maken is in het databestand van www.trektellen.nl gezocht naar dagen waarop op de drie telposten tegelijk is geteld. Dat bleek in de oktobermaand van de jaren 2011 en 2012 slechts op drie weekenddagen van elk jaar het geval. Voor drie soorten trekvogels (Vink, Veldleeuwerik en Spreeuw) die in oktober in grote aantallen doortrekken zijn de getelde aantallen per telpost vergeleken. Als Vink, Veldleeuwerik en Spreeuw geacht worden over een breed front te trekken dan zouden de getelde aantallen op die “bijna-simultaan” dagen dicht bij elkaar moeten liggen. Is dat niet het geval dan zou er van een effect van de “telpost-biotop” sprake kunnen zijn. Er blijken op die dagen behoorlijke verschillen in aantallen doortrekkers op die drie posten maar ze zijn niet erg consistent. Zo telde men op het Maldens Vlak op 8 oktober 2011 een erg laag aantal Vinken en lagen de aantallen op de andere dagen veel dicht bij elkaar. Bij de Veldleeuwerik komen twee uitschieters voor maar de een op de Hamert en de ander op de Kampen. Bij de Spreeuw lijkt wel van een effect van de “telpost-biotop” gesproken te kunnen worden. Zowel de Kampen als de Hamert scoren de hoogste aantallen Spreeuwen in zowel 2011 als in 2012. Hopelijk blijven alle telposten de komende jaren goed bezet, zodat ook vergelijkingen voor andere soorten (bv. in september en/of november) kunnen worden gemaakt. Wel is het dan van belang dat de telresultaten per uur worden ingevoerd op trektellen.nl . Dan is het mogelijk op de dagen dat er op meerdere posten wordt geteld precies dezelfde uren met elkaar te vergelijken. Dan kan er gesproken worden van veel meer echte simultaantellingen die wellicht duidelijker kunnen laten zien of er sprake is van duidelijker effecten van de diverse “telpost-biotopen”. Het wordt dan zeker ook zeer interessant de resultaten van de nieuwe telpost De Bruuk in de vergelijkingen te betrekken want de eerste resultaten daar zien er veelbelovend uit.

De Dwerggans van het Land van Cuijk en de Kop van Noord-Limburg

Justin J.F.J. Jansen, justin.jansen@gmail.com

Op 23 augustus 2009 werd door Kell Eradus een eerste zomerkleed Dwerggans *Anser erythropus* gevonden op de Lage Wijth te Grave. De vogel betrof een eerste zomerkleed, herkenbaar door de onontwikkelde vlekken op de borst, vale pootkleur en snavelkleur. Deze vogel werd alleen deze dag hier waargenomen, latere waarnemingen zouden vooral volgen uit de Kraaijenbergse Plassen, Katwijk en de Mookerplas. Op het tijdstip van schrijven (20 augustus 2013) is de vogel nog steeds aanwezig. Gezien het feit dat de vogel op waarneming.nl steevast door eenieder anders wordt beoordeeld, volgt hier een analyse van dit individu.

De vogel dook na het korte verblijf op de Lage Wijth op 16 september 2009 op in de Kraaijenbergse Plassen op plas 7. De vogel werd met intervallen in de daaropvolgende maanden gezien bij Beers, Escharen, Plas 5 en De Geest. In april 2010 bleek de mannelijke Dwerggans gepaard te zijn met een vrouwelijke Grauwe Gans *Anser anser*. Vanaf midden april verkaste de vogel naar de omgeving van Middelaar en de Maas bij Cuijk/Katwijk waar de vogel waarschijnlijk niet succesvol was met broeden. Vanaf midden november was de vogel weer bij de Kraaijenbergse Plassen. Vanaf maart keerde de vogel weer terug naar de Mookerplas, om in mei 2011 opnieuw de Kraaijenbergse Plassen te bezoeken. Waarschijnlijk heeft de vogel succesvol gebroed in dat jaar, er werd namelijk een jonge hybride Dwerg x Grauwe Gans gezien in oktober 2011 en die was in augustus 2013 nog steeds aanwezig. Ook in 2012 werd weer gebroed bij Middelaar. Op 6 juni 2012 werd een pullus gezien bij de Dwerggans bij Katwijk, deze vogel pendelde op en neer tussen Katwijk en Middelaar. In augustus 2012 was de vogel aanwezig in Beugen (o.a. Kleine Vilt) een afwijking van de plekken waar de soort 'normaal' werd gezien. Hierna keerde de vogel weer terug naar Katwijk en Middelaar.

Escape of geen escape

Deze Dwerggans is inmiddels al vier jaar aanwezig in de omgeving en hierdoor voorwerp van discussie: wel of geen escape. De beste richtlijn in deze is het CDNA-handboek (versie december 2011), waarin artikel 2.6 duidelijkheid biedt:

- de vogel vertoont een voor een wilde vogel van de betreffende soort afwijkend gedrag (ja/**nee**);
- de vogel vertoont een verdachte slijtage aan het verenkleed, een voor de soort atypische rui of vreemde vergroeiingen aan poten en/of snavel, zoals extreem lange nagels (ja/**nee**);
- de vogel bevindt zich in een atypisch habitat (ja/**nee**);
- de vogel draagt een verdachte ring of andere toevoeging of merktekens die in gevangenschap zijn aangebracht (leren veter, leren kopkap) (ja/**nee**).

De vogel trekt op met Grauwe Ganzen, voltooit een normale rui, heeft geen beschadigingen aan lichaamsdelen en heeft geen merktekens.

Ook staat er in artikel 2.6 geschreven:

“De status van een soort wordt bepaald door het vermogen van deze soort om in onze contreien af te dwalen. Dit wordt bepaald aan de hand van het voorkomen van de soort in omringende landen en de vergelijkbaarheid van verspreiding en dispersievermogen met soorten waarvan de wilde status in Nederland of Europa niet ter discussie staat. Het aantal exemplaren van de betreffende soort in gevangenschap wordt niet als criterium gehanteerd voor de status. Bij een uitspraak over de status van het geval zijn er twee uitspraken mogelijk:

1 Wilde status

2 Wilde status uitgesloten”

Ook hier scoort de vogel met de Wilde Status.

Andere Dwerggans in de omgeving

Een rechts (aluminium/staal) geringde volwassen vogel zet het Land van Cuijk en de kop van Noord-Limburg al enige tijd op de ‘kop’. De vogel werd voor het eerst waargenomen (volgens waarneming.nl) in april 2004. Tot 22 augustus 2009 (Lage Wijth) bleef deze vogel in de buurt hangen, om vervolgens tussen 9 en 12 juni 2012 weer op te duiken in de Liendense Waard te Batenburg. De vogel werd voornamelijk gezien in Beugen, Kraaijenbergse Plassen, centrum van Cuijk en de Mookerplas. Allemaal plekken waar veel (voornamelijk) Grauwe Ganzen aanwezig zijn het jaar rond. Na juni 2012 zijn er voor zover bekend geen waarnemingen van deze vogel.

Conclusie

De Dwerggans die nu al jaren in de omgeving van Cuijk verblijft, is een wilde vogel en zal als zodanig behandeld dienen te worden op waarneming.nl en in eventueel toekomstige avifauna's.

Dankwoord

Gert-Jan Caspers wordt bedankt voor goede discussies en voor het juist documenteren van de waarnemingen van de Dwerggans en zijn nazaten.

Literatuur

CDNA 2011. Handboek. Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA). http://www.dutchbirding.nl/content/cdna/handboek_CDNA_20111214.pdf (bekeken op 20 augustus 2013)

Broedvogelinventarisatie Vogelwerkgroep in de Bruuk

Jeroen Veeken, jeroenveeken@gmail.com

Tijdens de algemene ledenvergadering van de vogelwerkgroep in 2012 werd geopperd dat de vogelwerkgroep er goed aan zou doen om meer broedvogelinventarisaties in haar activiteitenlijstje op te nemen. Tot nu toe werd vooral in de Gelderse Poort geïnventreiseerd, terwijl toch ook daarbuiten leuke gebieden aan te wijzen zijn. Bovendien zou een kijkje buiten de Gelderse Poort wellicht nieuwe mensen kunnen enthousiasmeren om (meer gestructureerd) naar vogels te kijken. Dit resulteerde in het heroppakken van de broedvogelinventarisaties van één van de mooiste en meest sympathieke gebieden van ons werkgebied, de Bruuk in Groesbeek.

Het idee was simpel, een klein clubje van vaste tellers zou een broedvogelinventarisatie uitvoeren en andere leden van de vogelwerkgroep konden zich aanmelden om één of meerdere keren mee te gaan, om zo kennis te maken met de vogels en hun geluiden, het onderzoeksgebied en de methodiek van het tellen. En aldus geschiedde; de vaste tellers waren Jeroen Veeken en Jan Jacobs, andere geïnteresseerde leden bestonden waren Jan-Peter de Jong, Janneke Sindram en Pieter Bruijsten.

Het gebied

In het bekken van Groesbeek, op het laagste punt tussen twee stuwwallen ligt de Bruuk. De aanwezigheid van schoon kwelwater zorgt voor een ongekenne rijkdom van bijzondere plantensoorten, die zich vooral uit in de aanwezigheid van blauwgraslanden. Deze en de overige vochtige graslanden worden omzoomd door wilgenstruweel, eiken- en wilgenbos, rietkragen, houtwallen en sloten. Een dergelijke rijkdom aan plantensoorten en biotopen biedt niches voor diersoorten. Vogels zijn hiervan slechts één voorbeeld, want ook andere diersoorten (zoals Vossen, Ringslangen en Zilveren manen) lijken zich er prima thuis te voelen.

De inventarisatie

Reeds eerder hebben in de Bruuk broedvogelinventarisaties plaatsgevonden, toen in opdracht van Staatsbosbeheer, de eigenaar van het gebied, uitgevoerd door medewerkers van Sovon Vogelonderzoek (Eekelder 2007). In dit artikel worden –naast de resultaten van 2013- ook de aantallen van aangetroffen soorten weergegeven van drie eerdere inventarisaties, in 2002, 2005 en 2007. Zeer algemene soorten als Koolmees en Merel zijn bij de inventarisaties buiten beschouwing gelaten.

In 2013 werd de Bruuk acht keer bezocht voor een inventarisatie. Zes van deze bezoeken vonden plaats rond zonsopkomst. In april werd een avondronde gelopen om uilen en rallen te inventariseren en in juni werd het gebied eenmaal overdag bezocht voor late soorten als Wespendif en Boomvalk. Begin- en eindtijden van elk bezoek zijn weergegeven in Tabel 1.

Ronde	Datum	Begintijd	Eindtijd	Type
1	19-3-2013	6:25	9:00	zonop
2	30-3-2013	5:50	9:30	zonop
3	5-4-2013	20:00	21:30	avond
4	14-4-2013	6:00	9:45	zonop
5	25-4-2013	5:45	9:30	zonop
6	5-5-2013	5:20	8:15	zonop
7	26-5-2013	5:00	10:00	zonop
8	8-6-2013	13:00	15:00	dag

Tabel 1 - Bezoekmomenten in de Bruuk in 2013

Soorten en aantallen

In 2013 zijn -van de bekeken soorten- 31 soorten als (waarschijnlijke) broedvogel aangetroffen (zie Tabel 2). Een aantal van deze soorten zal hieronder kort worden besproken. Ook wordt ingegaan op opvallende afwezigen en op in het oog springende verschillen met de eerdere inventarisaties. Bij de interpretatie van alle gegevens zijn de criteria aangehouden zoals die zijn te vinden in de Handleiding Broedvogelonderzoek (van Dijk & Boele 2011)

Soort	2002	2005	2007	2013	Soort	2002	2005	2007	2013
Nijlgans	0	0	1	3	Zanglijster	+	+	13	16
Sperwer	0	1	0	0	Sprinkhaanzanger	2	3	2	1
Wespendief	0	0	0	0	Bosrietzanger	9	7	6	2
Havik	0	0	1	0	Kleine karekiet	18	10	14	9
Buizerd	1	1	1	1	Braamsluiper		1	0	0
Torenvalk	1	0	0	0	Grasmus	23	30	18	22
Waterral	2	0	0	1	Grauwe vliegenvanger	0	1	0	5
Waterhoen	1	2	2	2	Tuinfluitier	+	+	22	16
Kievit	0	1	1	1	Zwartkop	+	+	35	41
Holenduif	2	5	2	4	Glanskop	7	1	2	3
Zomertortel	2	5	2	0	Matkop	0	3	3	0
Koekoek	3	2	2	1	Boomklever	6	3	4	4
Ransuil	0	1	0	0	Boomkruiper	9	8	13	12
Bosuil	0	0	2	1	Wielewaal	0	1	0	0
Ijsvogel	0	1	1	0	Ringmus		1	0	0
Groene specht	0	2	1	3	Gaai			3	3
Grote bonte specht	6	+	4	5	Groenling			1	4
Kleine bonte specht	1	2	2	2	Putter	1	1	1	3
Boompieper	16	17	18	25	Goudvink	0	0	1	2
Nachtegaal	5	8	2	0	Appelvink	0	4-5	1	2
Gekraagde roodstaart	3	1	0	0	Geelgors	1	1	0	4
Roodborsttapuit	4	1	0	3	Rietgors	11	9	7	11
Grote lijster	0	0	2	0					

Tabel 2 - Aantallen territoria van broedvogels in de Bruuk in 2002, 2005, 2007 (Eekelder 2007) en 2013.

Nijlgans, 3 territoria

In het gebied zijn verschillende territoriale Nijlganzen aangetroffen tijdens het merendeel van de bezoeken. Er zijn geen jongen gezien. Het is dus niet zeker of er ook daadwerkelijk gebroed is.

Buizerd, 1 territorium

In de voorgaande inventarisaties is steeds een territorium van Buizerd geteld. Dit jaar werd een vogel op het nest waargenomen aan de noordrand van de Bruuk.

Waterral, 1 territorium

Op een drietal plaatsen in de Bruuk zijn tijdens de inventarisatierondes roepende Waterrallen waargenomen. De vogels bevonden zich zonder uitzondering in de rietkragen van de Bruuk: twee in het riet tegen de oude vuilstort, één centraal in de Bruuk. Om van 'zekere' territoria te kunnen spreken, zijn per individu echter twee waarnemingen vereist en moet minimaal één van die waarnemingen na 15 april vallen. De betreffende telling werd echter één dag eerder gehouden, waardoor slechts één territorium kon worden vastgesteld.

Holenduif, 4 territoria

In de bomenrijke delen van de Bruuk blijkt een aantal dode, holle bomen al jaren een geschikte nestgelegenheid voor Holenduiven te zijn. Drie baltsende dieren werden meerdere keren aangetroffen in de noordelijke boszone, één exemplaar riep vrijwel tijdens elke telling vanuit een dode boom in de zuidoosthoek.

Zomertortel, 0 territoria

De afgelopen jaren hebben steeds meerdere Zomertortels in het gebied gebroed. Dit jaar werd de soort tijdens de inventarisatierondes niet waargenomen.

Koekoek, 1 territorium

De Koekoek blijkt een lastig te tellen soort; de vogels leggen grote afstanden af en zijn derhalve vlak na elkaar op veel verschillende plaatsen roepend te horen. Waarschijnlijk ligt het werkelijke aantal territoria van deze soort dus hoger. Bij de inventarisaties van 2002, 2005 en 2007 werden minimaal twee territoria ingetekend.

Boompieper, 25 territoria

Ten opzichte van de eerdere inventarisaties is bij de Boompieper een toename te zien. Verspreid over de gehele Bruuk zijn vanaf 14 april zingende mannetjes waargenomen. De meeste bevonden zich in de alleenstaande bomen in het vochtig grasland, maar ook aan de randen van de dichter beboste delen in het noorden van het gebied werden verschillende territoria opgevoerd.

Grote gele kwikstaart, 0 territoria

Vrijwel tijdens elke telling werden één of meerdere Grote gele kwikstaarten -soms zingend- waargenomen. Zonder uitzondering bevonden de vogels zich rond de slootjes aan de randen

van de Bruuk (bij de waterzuiveringsinstallaties aan de zuidwestkant, aan de oostrand en aan de noordrand). Aangezien de slootjes op veel plaatsen de grenzen vormen van het bekeken gebied, vallen de twee of drie territoria hier net binnen of net buiten.

Nachtegaal, 0 territoria

Waar de Bruuk ooit een nachtegaalbolwerk geweest moet zijn (ook getuige de eerdere inventarisaties), bleef het nu akelig stil. Tijdens de inventarisaties kon niet één zingend mannetje worden opgemerkt. Wel heeft enige tijd een vogel gezongen op het terrein van de waterzuivering en is minimaal één zingende nachtegaal door derden opgemerkt in de Bruuk zelf, maar dit gebeurde niet tijdens de inventarisatie.

Roodborsttapuit, 3 territoria

Na de dip tussen 2002 en 2007 lijkt de soort in de Bruuk op de weg terug. Eén territorium werd gevonden aan de noordrand, in een stuk open grasland tussen twee boscomplexen (wellicht als onderdeel van een territorium in aangrenzend agrarisch gebied buiten de Bruuk). Twee andere werden aangetroffen langs het pad dat in het zuidoosten door de Bruuk loopt. Van minstens één van beide paren werden ook jongen waargenomen.

Sprinkhaanzanger, 1 territorium

Slechts één zingende Sprinkhaanzanger werd buiten de trektijd in de Bruuk waargenomen, midden op de dag op 8 juni in het wilgenstruweel aan de noordzijde. In vergelijking met 2002 t/m 2007 is dit dus een lichte daling.

Bosrietzanger, 2 territoria

Ook de Bosrietzanger heeft in de Bruuk een slecht jaar doorgemaakt: slechts op twee plaatsen –beide in wilgenstruweel aan de noordkant– werd een territorium ingetekend. De daling vanaf 2002 lijkt hiermee te hebben doorgezet.

Kleine karekiet, 9 territoria

Ook deze vogel doet het dit jaar een stuk slechter dan de afgelopen jaren. Een verklaring kan gezocht worden in het dichtgroeien van de rietkragen, bijvoorbeeld tegen de vuilstort aan.

Grauwe vliegenvanger, 5 territoria

Op vijf plaatsen werden dit jaar zingende Grauwe vliegenvangers aangetroffen; een groot verschil met eerdere inventarisaties. De vogels bevonden zich langs de (open) paden van de bosrijkere gedeelten, veelal erg hoog.

Matkop, 0 territoria

In tegenstelling tot de eerdere inventarisaties werd dit jaar geen enkel territorium van Matkop opgeschreven. Wel werden, op verschillende plaatsen, roepende Matkoppen waargenomen.

Boomkruiper, 12 territoria

Net als de verschillende spechtensoorten, doet ook de Boomkruiper het dit jaar goed. In alle

delen met grote aantallen bomen, werden zingende vogels waargenomen.

Appelvink, 2 territoria

Op zeer veel plaatsen werden tikkende Appelvinken waargenomen. Het is onzeker of deze dieren daadwerkelijk in het gebied gebroed hebben of afkomstig zijn van het nabijgelegen – en zeer geschikte- Reichswald en de Bruuk slechts als foerageergebied gebruikt hebben.

Geelgors, 4 territoria

Na afwezigheid in 2007 en lage aantallen in 2002 en 2005 is de Geelgors weer wat ruimer vertegenwoordigd in de Bruuk. De territoria bevinden zich dit jaar in de zuidoostelijk gelegen delen. Tot begin juni werden hier zingende mannetjes aangetroffen.

Niet-vogels

Ook andere soortgroepen zijn in de Bruuk goed vertegenwoordigd. Tijdens vrijwel elke telling werden één of meerdere vossen gezien, soms op zeer korte afstand. Verder werd eenmaal een haas gezien, eenmaal een muskusrat en tweemaal een ree. Gladde slangen, die ook in het gebied voorkomen, werden dit jaar niet aangetroffen tijdens de inventarisatierondes.

Evaluatie

De meeste soorten blijven door de jaren heen stabiel of schommelen licht. Een aantal vogels zoals Zomertortel en Nachtegaal kelderen flink. Dit is echter een trend die ook landelijk zichtbaar lijkt (zie de database van waarneming.nl). De bosvogels (spechten, Boomklevers, Boomkruipers, Appelvinken en Grauwe vliegenvangers) doen het goed. Bij vogels van ruigten en struwelen is een complexer beeld te zien: soorten als Zanglijster, Zwartkop en Grasmus laten geen daling zien ten opzichte van het eerste deel van dit millennium, terwijl dat bij andere soorten als Sprinkhaanzanger en Bosrietzanger wel duidelijk het geval is. Heeft het te maken met hoe kritisch de soorten zijn? Met de omstandigheden in hun overwinteringsgebied? Met het moment van aankomst? Of zijn er andere dingen aan de hand?

Het zal boeiend zijn om de vogelstand ook de komende jaren in de gaten te houden. Is de Zomertortel als broedvogel definitief uit beeld verdwenen? Zet de opmars van de Grauwe vliegenvanger door? Hebben de beheersmaatregelen (verondiepen van sloten, aanleg van nieuwe gebieden met vochtig grasland) gevolgen voor de diversiteit? We houden u op de hoogte!

Literatuur

Van Dijk A.J. & Boele A. 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Eekelder P. 2007. Broedvogels van de Bruuk 2007. Sovon-inventarisatierapport 2007/14. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

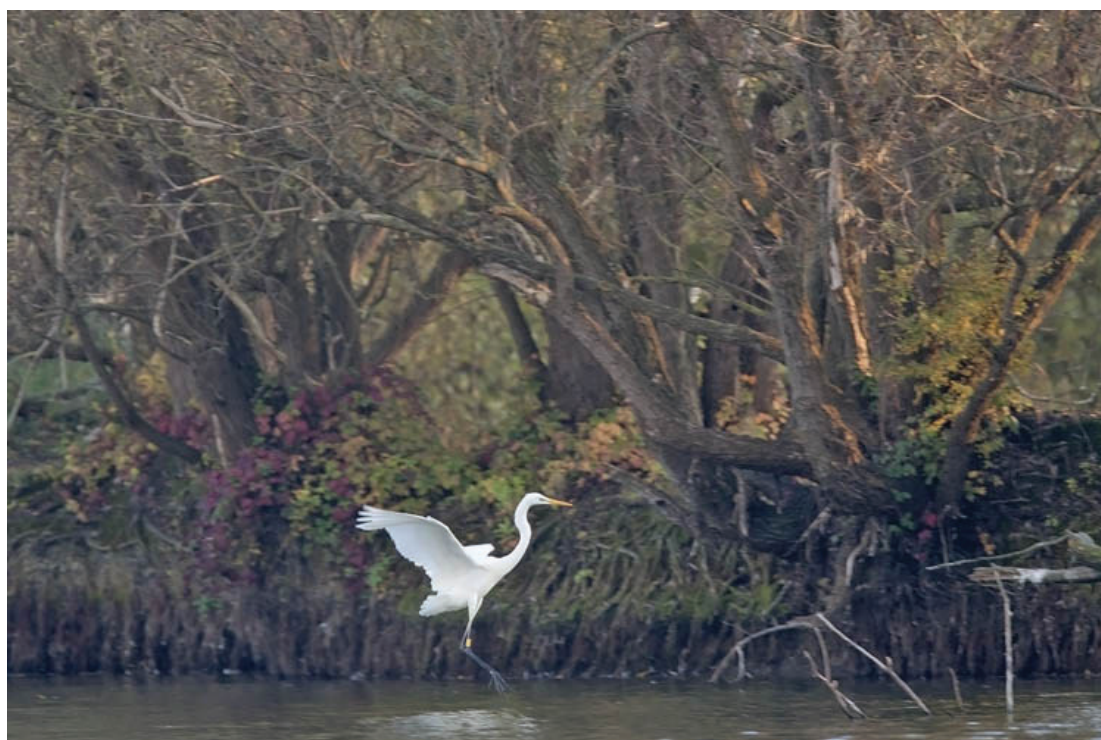
Twée geringde Grote Zilverreigers in Ooijpolder winter 2012/13

Berend Voslamber (berend.voslamber@sovon.nl)

Voor zover bekend werden er tot de winter 2012/13 drie geringde Grote Zilverreigers gezien in het werkgebied van de Vogelwerkgroep Nijmegen e.o. (Voslamber 2009). Het ging daarbij om een vogel die in het najaar van 2008 werd gezien en uit Polen kwam en twee vogels die in het voorjaar van 2009 werden waargenomen en uit Frankrijk bleken te komen. Sindsdien was het rustig op het ringenfront bij de Grote Zilverreigers, maar in de winter 2012/13 werden twee verschillende exemplaren afgelezen.

Geel 076

De vogel met de gele kleurring met inscriptie 076 werd op 10 november 2012 door Harvey van Diek gefotografeerd bij de Jonkmanshof te Ooij. De vogel foerageerde met een aantal soortgenoten bij een sociaal vissende groep Aalscholvers. Op 12 november verbleef de vogel nog steeds in hetzelfde gebied en werd door de auteur afgelezen. Om half tien verbleven in het gebied 18 Grote Zilverreigers die samen met een aantal Blauwe Reigers bij een groep sociaal foeragerende Aalscholvers de naar de oever wegvluchtende vissen probeerden te bemachtigen. Navraag leerde dat deze vogel op 3 juni 2012 als nestjong was geringd door Agnieszka Grajewska, Czemek Szymon and Sulej Andrzej bij Jezioro .Gołdopiwo, Prezerwanki. Deze plek ligt in het noordoosten van Polen dichtbij de grens met Litouwen en Kaliningrad.

Grote zilverreiger 076 geel rechts, Jonkmanshof 11 november 2012 Foto: Harvey van Diek

Geel 324

In het voorjaar van 2013 was het opnieuw raak. Nu verbleef een vogel met de gele kleurring 324 geruime tijd in de strangen langs de Ooijse Bandijk tussen vee-overgang en de Langstraat. Regelmatig was het exemplaar niet te vinden omdat het naar alle waarschijnlijkheid langs de plassen tussen de wilgen-begroeiing verbleef. Op 7 februari werd de eerste aflezing gedaan en op 13 april de laatste. De vogel werd regelmatig gezien door Max van Dongen, Franz Killewald en de auteur. Steeds werd gefoerageerd tussen de moerasbegroeiing. Het was niet helemaal duidelijk wat er gevangen werd, maar het zal vooral kleine waterinsecten, salamanders en visjes hebben betroffen. Deze vogel werd op 4 juni 2012 als nestjong geringd door Piotr Świątochowski bij Łoje Awissa ook in het noordoosten van Polen vlakbij het Biebrza Park.

Samenvatting

Beide vogels uit de winter 2012/13 werden dus als nestjong geringd en werden beide na het ringen niet gezien totdat ze in de Ooijpolder opdoken. Ook de vogel die in het najaar van 2008 werd waargenomen was een jonge vogel die op 8 juni van hetzelfde jaar werd geringd in Polen.

De aantallen zijn natuurlijk nog bescheiden, maar uit de aflezingen die er nu beschikbaar zijn mag worden opgemaakt dat de Grote Zilverreigers die we in de wintermaanden bij ons zien uit het oosten komen. Verder lijkt het er tot nu toe op dat het met name om jonge vogels van hetzelfde jaar gaat. Oudere vogels zijn, vooralsnog, niet gezien in de Ooijpolder. Wie weet wat de komende maanden ons gaan brengen. Ik ben dan ook erg benieuwd naar waarnemingen van gekleurringde zilverreigers.

Laatste nieuws

Inmiddels is geel 324 teruggekeerd en foerageerde die op 29 oktober 2013 in de strang langs de Bisonbaai ter hoogte van het bruggetje. Er is dus een vogel teruggekomen in zijn tweede levensjaar.

Literatuur

Voslamber B. 2009. Geringde zilverreigers in het werkgebied (2). De Mourik 35 (2): 63-65.

Gierzwaluwen in Nijmegen – een update

Jochem Kühnen (gierzwaluw@vogelwerkgroepnijmegen.nl)

In voorgaande edities van de Mourik verschenen uitgebreide artikelen over de Gierzwaluw waaronder over de specifieke situatie voor deze vogel in het werkgebied van de VWG. Ook al hebben de Gierzwaluwen inmiddels ons land verruild voor Kongo (of wanneer deze Mourik uit is gekomen wellicht Mozambique), ze moeten nog steeds actief beschermd worden. Daar helpt ook het overzicht van nestplaats-locaties bij. Enkele voorbeelden en mogelijkheden worden hieronder gegeven.

Renovatie-gevaar

Half augustus viel me op dat er hekken waren geplaatst bij het bordeel aan de Nieuwe Markt in Nijmegen. In de gootbetimmering zaten diverse openingen en bevonden zich enkele nesten van Gierzwaluwen. Bij een renovatie zouden deze openingen waarschijnlijk gedicht worden, dus belde ik direct met de aannemer. Op diens verzoek zette ik de informatie op mail.

Eind augustus was er een steiger verschenen en attendeerde ik de aannemer er nog maar eens op dat de aangegeven openingen open moesten blijven of dat er anders compensatie geboden moest worden. De aannemer stelde zich zeer bereidwillig op, maar moest het overleggen met de opdrachtgever. Ik ben boven op de steigers gaan kijken waar de aanwezige werklui me vertelden dat ze geen nestmateriaal hadden gevonden. Het is altijd lastig, want de nesten van Gierzwaluw kunnen bijvoorbeeld klein zijn of niet als zodanig herkend worden. Eén van de mij bekende nestplaatsen bleek zich bovendien in het naastgelegen pand te bevinden.

Met als voorbeeld foto's van panden in de Ziekerstraat en aan de Oranjesingel, waar gaten in de onderkant van de gootbetimmeringen zijn gemaakt om Gierzwaluwen toegang tot de holle ruimte te verschaffen, stelde ik de aannemer voor hetzelfde te doen.

Half oktober kreeg ik te horen dat de eigenaar weliswaar voorstander was, maar dat de Omgevingsdienst het plan had afgekeurd... Omdat ik geen bewijsmateriaal had voor de aanwezigheid van nestplaatsen kon ik compensatie ook niet afdwingen. De Omgevingsdienst had volgens de aannemer wel voorstellen voor andere panden waar misschien iets voor vogels gedaan kon worden, dus hopelijk kan er elders toch wat 'vervangende' nestruimte worden gerealiseerd.

Op weg naar mijn werk was ik begin september ook steigers tegengekomen bij de nabijgelegen Oude Haven, de straat achter de Waalkade in Nijmegen. In het betreffende appartementencomplex bevond zich minstens één nestplaats van Gierzwaluwen. Mogelijk werd de invliegopening en/of holte in de spouwmuur ook door Huismussen gebruikt. Ik stuurde direct een email naar het bedrijf dat de werkzaamheden uitvoerde, niet wetende wie de opdrachtgever was. Mijn email werd door de uitvoerder doorgestuurd. Het betrof woningbouwcoöperatie Talis en ik kreeg spoedig een reactie van de projectleider vastgoed. Ik had in mijn email gevraagd of er een quickscan voor de Flora- en Faunawet was uitgevoerd en of daarbij de mij bekende nestplaats was aangetroffen. De projectleider gaf aan dat er geen onderzoek was gedaan en vroeg mij om meer informatie en om samen te kijken naar

hoe we oplossingen konden vinden. Tijdens een telefonisch overleg gaf ik aan dat gezien het jaargetijde niet meer vastgesteld kon worden hoeveel vogels er nestelden, maar dat ook mij niets bekend was over de mogelijke aanwezigheid van vleermuizen in bijvoorbeeld de spouwmuren.

Talis gaf vervolgens alsnog een ecologisch adviesbureau de opdracht een quickscan uit te voeren. In afwachting van de resultaten gaf de projectleider al wel aan met mijn voorstel voor het plaatsen van nestkasten aan de slag te gaan.

Rond half oktober was te zien dat de invliegopening van de mij bekende nestplaats was dichtgesmeerd. Met foto's van de situatie voor en na de werkzaamheden is duidelijk aan te geven wat het effect van een renovatie kan zijn. Het is dan ook frustrerend dat zelfs een grote woningbouwcoöperatie niet vooraf inziet dat met de werkzaamheden de Flora- en Faunawet overtreden kan worden. Het is vooral frustrerend dat ik maar een zeer beperkt zicht heb op waar renovaties worden uitgevoerd en dit soort zaken dus vaak onopgemerkt blijft.

Invliegopening naar nestplaats Gierzwaluw

Dichtgemetselde invliegopening na renovatie

De projectleider werd later vervangen en de vervangster liet weten wat betreft het plaatsen van nestkasten af te gaan op het rapport van het ecologisch adviesbureau. De renovatie blijkt inmiddels groter dan in eerste instantie leek, waardoor zeker nog één nestplaats van Gierzwaluwen verloren zal gaan en naar gelang de aard van de werkzaamheden mogelijk ook een onbekend aantal nestplaatsen van Huismussen aan het binnenhof van de Kromme Elleboog.

Omdat mij was medegedeeld welk bureau de quickscan deed heb ik daaraan nog wel even mijn gegevens en voorstel doorgegeven. Ik ben erg benieuwd naar de rapportage van het bureau en naar de compensatie die aangebracht gaat worden.

Mogelijkheden in nieuwbouw

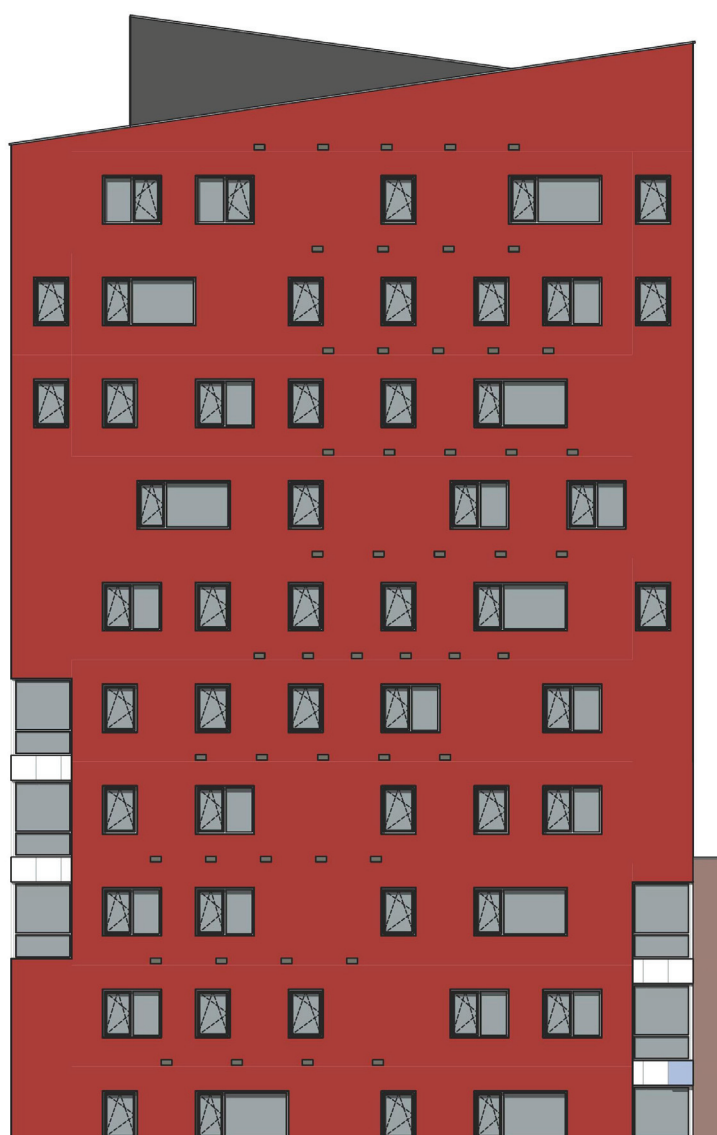
Gelukkig kan ik meer doen dan alleen 'ingrijpen' (oftewel handhaving van de wetgeving). In 2008 begon ik te 'lobbyen' voor iets dat nu klaar is voor het seizoen van 2014. Er zijn 40 neststenen voor Gierzwaluwen opgeleverd in de nieuwbouw rond Plein 1944 in Nijmegen. De stenen nestkasten zijn van het 'onzichtbare' type. Dat wil zeggen dat de neststeen achter de gevelstenen is weggewerkt, er is alleen een kleine (3 cm h x 7 cm b) opening in het metselwerk zichtbaar. Ze zijn in drie groepen in twee blokken geplaatst. Tien ervan bevinden zich hoog

in de noordgevel van de toren aan de zuidkant van het plein, nog eens een groep van tien en een groep van 20 in twee noordgevels van het blok dat grenst aan de Scheidemarkershof. Het is niet zo waarschijnlijk dat ze zo snel bezet raken als die bij de 'Hessenberg' (de eerste zomer na oplevering!), maar dat hoop ik stiekem toch...

Ook leuk is dat ik soms ook benaderd wordt om advies te geven over de mogelijkheden nestvoorzieningen aan te brengen. Zo benaderde VWG-lid Henk Peters me begin oktober voor advies over in nieuwbouw van het Mondial College in te bouwen neststenen voor Gierzwaluwen. Henk is als lid van het bestuur van de Alliantie Voortgezet Onderwijs in Nijmegen projectleider bij de bouw van deze school. Hij was ook projectleider bij de bouw van het Citadel College in Nijmegen-Lent dat is opgeleverd met veertien neststenen voor Gierzwaluwen en twee voor zogenaamde halfholenbroeders zoals Zwarte roodstaart. Henk heeft er persoonlijk voor gezorgd dat er elf neststenen voor Gierzwaluwen in het Mondial College worden verwerkt en mijn adviestaak was beperkt. Het worden allemaal neststenen van het 'zichtbare' type. Hierbij bevindt de invliegopening zich in de voorkant van de neststeen die als geheel dus meer in het zicht komt. Dat heeft als voordeel dat ze meer opvallen en dus een grotere educatieve waarde hebben.

100 van dit soort neststenen zullen overigens in de toekomstige hoogste woontoren van Nijmegen (75 meter hoog) worden verwerkt. Dit gebouw zal verrijzen aan de Spoorstraat in opdracht van Woningbouwcoöperatie Talis.

Zoals altijd houd ik me aanbevolen geïnformeerd te worden over (aankomende) renovaties of sloop op plaatsen waar (mogelijk) nesten van Gierzwaluwen of andere huizenbroeders aanwezig zijn of over aankomende nieuwbouwprojecten.

Toekomstige woontoren aan de Spoorstraat met neststenen

Vogels in het Land van Maas en Waal toen en nu

Erik van Dijk, erik(at)glazenkamp.net

Fotografie: Jolanda Wannet

In dit artikel beschrijf ik aan de hand van de telresultaten voor Atlasblok 39-57 in 2013 de ontwikkelingen van broed- en wintervogels in het Land van Maas en Waal in de afgelopen vier decennia.

Gebiedsbeschrijving

Atlasblok 39-57 is een goede dwarsdoorsnede van het Land van Maas en Waal. De natuurlijke elementen bestaan uit beboste restanten van rivierduinen die tussen de Maas en de Waal liggen bij onder andere Hernen en Bergharen, de nieuwe natuur van de Liendense Waard, het vochtige loofbos, Laakse Bos, de Eendenkooi Batenburg, de deels natuurlijke oevers van de Nieuwe Wetering, een deel van het grindgat nabij Horssen en enkele houtwallen. De meeste natuurlijke elementen zijn eigenlijk te klein en geïsoleerd om een breed soortenspectrum met bijzondere soorten te huisvesten.

Het grootste deel van het atlasblok bestaat uit door landbouw intensief gebruikte komgronden. De open terrein dragen de namen Hooge Veld, Lage Veld, Wijckse Broek, Neerveldsche Blok. Het areaal akkers en weilanden is ongeveer vergelijkbaar. Daarnaast bestaat ongeveer 10 procent van het areaal uit boomgaarden. Tot slot maken drie dorpskernen deel uit van het atlasblok, namelijk Horssen, Batenburg en Bergharen. Van Hernen ligt alleen het kasteel met haar beukenlanen in het atlasblok.

Landschappelijke ontwikkelingen

Zoals in heel Nederland is ook in dit gebied de landbouw intensiever geworden. Sommige akkers en weilanden zijn dermate groot dat deze buiten de winter voor vogels maar weinig te bieden hebben. Dit betreft met name de grotere komgebieden tussen de dijken, de wetering en rivierduinen. Het aantal populieraanplanten is de afgelopen decennia flink afgenomen en dat was ook direct het gevolg van het verdwijnen van de Wielewaal en Blauwe Reiger als broedvogel, maar juist dit jaar verdween de Zwarte mees doordat het grootste deel van een grovedennenbos bij de Kapelberg werd gekapt afgelopen winter.

In 2011 is de Liendense Waard heringericht in het kader van ruimte voor de rivieren. Na decennia van neergang van de leefkwaliteit in het atlasblok geeft de voortgaande ontwikkeling in dit gebied een verbetering. Uiteraard voor weide- en watervogels, maar ook voor het behouden van de Patrijs als relatief talrijke broedvogel voor dit gebied. De Liendense Waard zal zich verder ontwikkelen, want ze bevindt zich nu nog in de pioniersfase met kenmerkend voorkomen van Kleine Plevieren, Kluten en Visdieven. Afhankelijk van het beheer of de afwezigheid daarvan kan het gebied zich ontwikkelen tot een serieus natuurgebied met een breder soortenspectrum.

Broedvogels

Akkervogels

Ook in het Land van Maas en Waal gaat het niet goed met de akkervogels. De Geelgors en Grauwe Gors zijn inmiddels verdwenen. Op de valreep noteerde ik één zingende Veldleeuwerik bij de Liendense Waard. Slechts 1 zingende Veldleeuwerik op 25 km². Daar werd ik toch een beetje stil van.

In 2013 werd weliswaar geen Kwartel waargenomen, maar dit was in de voorafgaande jaren wel het geval. Door het invasieve karakter van de soort zal deze ongetwijfeld rondom de graanakkers in de Liendense Waard wederom te bewonderen zijn. Het blijft echter een zeer schaarse soort in het gebied. De Patrijs is een lichtpunt en die neemt in aantal een beetje toe. De ontwikkelingen bij de Liendense Waard zullen hier wellicht een belangrijke rol bij hebben gespeeld. Dit gebied en de stukken eromheen bevatten namelijk de grootste dichtheid aan Patrijzen. Algemene soorten als Roek en Ringmus nemen ook af.

Weidevogels

In tegenstelling tot de landelijke trend is de afname van weidevogels beperkt tot de Grutto waarvan nog maar één territorium resteert. De weidevogels hebben profijt getrokken van de komst van de Liendense Waard. Deze waard bestaat voor een groot deel uit extensief beweide grasland. Gele Kwikstaarten en Graspiepers zitten er in substantiële aantallen. Buiten de Liendense Waard zitten met name in graanakkers Gele Kwikstaarten. Opmerkelijk ook is de aanwezigheid van twee paartjes Wulp. Deze broeden in de eentonigere en drogere stukken grasland van het gebied.

Gele Kwikstaart

Boerenwaluw

Watervogels

Voor vogelaars van nu is het nauwelijks ondenkbaar, maar midden jaren zeventig waren watervogels schaars in Atlasblok 39-57. Er was een Blauwe Reigerkolonie, Wilde eend en Meerkoeten waren als broedvogel aanwezig. Maar verder waren geen watervogels aanwezig in de broedtijd. Tegenwoordig is dit aangevuld met Fuut, Kuifeend, Krakeend, Knobbelswaan en een heel spectrum aan ganzen. Kolgans, Grauwe, Nijlgans, Brandgans en Grote Canadese gans. De (tijdelijke) beëindiging van de jacht heeft ongetwijfeld een rol in deze ontwikkeling gespeeld. Echter, zelfs anno 2013 waarin in heel Nederland geklaagd wordt over de enorme aantallen (Grauwe) Ganzen is in Atlasblok 39-59 het aantal broedparen in 25 km² op twee

handen te tellen. Dit terwijl in de Ooijpolder in vergelijkbaar habitat aanzienlijk grotere aantallen aanwezig zijn. Ook anno 2013 is de jachtdruk in dit gebied significant. Menige telling werd vergezeld door jageractiviteit.

Buizerd

Visdief

Moerasvogels

Het moerasland is beperkt tot de weelderige oevers van de Nieuwe Wetering. In het bijzonder het stuk tussen de tolbrug en de rioolzuivering bevat aantrekkelijke rietrijke stukken. Door het beperkte areaal moeras komen alleen de meeste algemene moerasvogels voor. Rietgors, Kleine Karekiet, Matkop en Waterhoen. De komst van de Blauwborst vanaf de tweede atlasronde gaat gelijk op met de landelijke toename. De Waterral was helaas alleen in de winter aanwezig. Opmerkelijk is dat in alle drie telperioden territoria Rietzanger zijn vastgesteld terwijl in de Ooijpolder tot op heden een zeer schaarse soort is, die daar recentelijk iets frequenter lijkt te worden. Een broedpaartje Dodaars in de Eendenkooi dit jaar was een nieuwe soort voor het atlasblok.

Cultuurvogels

Op het gebied van cultuurvogels is door de jaren niet veel veranderd. Huismussen zijn in het buitengebied nog steeds op de meeste boerderijen te vinden. Het meest opmerkelijke is het enorme aantal Holenduiven. Deze zijn met meer dan 100 broedparen talrijk in vergelijking bijvoorbeeld de Ooijpolder.

Roofvogels

De eerste atlasperiode was medio jaren 70 in de naweeën van de DDT-crisis. De intensieve vervolging van roofvogels was nog steeds gemeengoed onder jagers en boeren. Roofvogels waren daardoor ronduit schaars. Alleen de Buizerd was in het blok aanwezig als broedvogel. Eind jaren negentig was de diversiteit roofvogels toegenomen en broedden er Buizerd, Torenvalk, Boomvalk en Sperwer. In 2013 heeft de Havik met twee territoria de plek van Boomvalk ingenomen. Deze toename van de Havik heeft ook gevolgen voor andere soorten zoals de Ransuil en de Boomvalk die nu verdwenen lijken te zijn.

Pioniervogels

De aanleg van de Liendense Waard heeft in één klap een groot stuk pioniershabitat gecreëerd. Midden zeventig en eind jaren negentig was geen enkele pionier aangetroffen in het atlasblok. In 2013 waren 10 broedpaar Kluut, 5 paar Kleine Plevier, circa 5 paartjes Bergeend en een paartje Visdief aanwezig. Door de dynamiek van de rivier en de inrichting van het terrein zal zeker sprake blijven van pioniers. De huidige aantallen zullen waarschijnlijk niet duurzaam blijken op de lange termijn als de vegetatie oprukt.

Kluut

Jonge Kluten

Bosvogels

Net als elders in Nederland is sprake van het ouder worden van bossen, maar ook een toename van groen in de stedelijke omgeving. Dit heeft ook in atlasblok 39-57 geleid tot de komst van diverse echte bossoorten. Deze atlasronde konden de Kleine Bonte Specht, Zwarte Specht, Boomklever, Kuifmees, Bonte Vliegenvanger en Appelvink als broedvogel in het blok worden begroet. Deze komst past prima in de landelijk trend. Sahelgangsters als de Gekraagde Roodstaart en Wielewaal moesten helaas het veld ruimen.

Samenvatting broedvogels

Samenvattend zijn in 2013 97 broedvogels vastgesteld waarvan aannemelijk is dat ze gebroed hebben of een broedpoging gedaan hebben.

Er waren ten opzichte van eind jaren negentig 15 nieuwkomers: Dodaars, Kolgans, Grote Canadese Gans, Brandgans, Bergeend, Krakeend, Havik, Kluut, Kleine Plevier, Tureluur, Visdief, Zwarte Specht, Kleine Bonte Specht, Roodborsttapuit en Bonte Vliegenvanger. De winnaars waren pioniers, bosvogels en ganzen.

In totaal is van 13 van de 95 soorten van eind jaren negentig in 2013 niet meer geconstateerd dat ze als broedvogel aanwezig zijn. Het betreft de volgende soorten: Blauwe Reiger, Smient, Boomvalk, Kwartel, Waterral, Houtsnip, Zomertortel, Nachtegaal, Gekraagde Roodstaart, Glanskop, Zwarte Mees, Wielewaal en Geelgors. Hierbij is het overigens twijfelachtig of de Smient niet een late doortrekker geweest is. Voor de Glanskop is niet uitsloten dat het een Matkop betrof. In het verleden zijn vaker Glanskoppen gemeld die Matkoppen bleken te zijn. De echte verliezers zijn Saheltrekkers, die het ook elders lastig hebben. Overigens is het niet ondenkbaar dat in de komende twee atlasjaren nog aanvullende soorten worden aangetroffen zoals de Kwartel of de Waterral.

Wintervogels

De wintervogels zijn rond 1980 geteld en in 2013. In 33 jaar kan veel veranderen. In 2013 werd de eerste ronde van de wintertellingen gedomineerd door veel wind. De twee ronde werd gekenmerkt door serieuze (late) kou.

Nieuwe aanwinsten!

Tot vreugde van de tellers waren er veel nieuwe soorten voor het atlasblok die in de periode begin jaren tachtig niet aangetroffen waren. De Grote Zilverreiger, de Nijlgans en de Kerkuil zijn natuurlijk soorten die de afgelopen decennia in de lift zaten. Kerkuilen en Nijlganzen waren landelijk schaars. De Grote Zilverreigers waren

begin jaren tachtig zeer zeldzaam. Tegenwoordig is dit wel anders en ook in dit atlasblok was de Grote Zilverreiger een gewone verschijning die mogelijk nog talrijker was dan de Blauwe Reiger.

De Pontische Meeuw en de Geelpootmeeuw waren destijds wellicht aanwezig, maar de kennis van grote meeuwen was in die tijd dermate beperkt dat dit wel eens de oorzaak kan zijn waarom ze destijds niet waargenomen zijn. Soepgans, Soepeend en Stadsduif werden in de vorige periode niet geteld en zullen ongetwijfeld aanwezig geweest zijn.

Ook bij de wintervogels is het effect van de veroudering en toename van bosschages duidelijk zichtbaar. De volgende wintervogels in vergelijking met ruim 30 jaar geleden zijn nieuwkomers: Bosuil, Groene Specht, Zwarte Specht, Vuurgoudhaan, Kuifmees, Boomklever, Goudvink en Appelvink.

Ondanks de koude winter lieten ook sommige soorten van milde winters zich voor het eerst zien. Waterral, Kleine Mantelmeeuw, IJsvogel en Zwarte Roodstaart. Met name voor de Zwarte Roodstaart is het de vraag of hij de kou overleefd heeft. Ook afwezigheid van de IJsvogel als broedvogel is mogelijk een teken dat de IJsvogel die zich in december liet bewonderen het niet gered heeft.

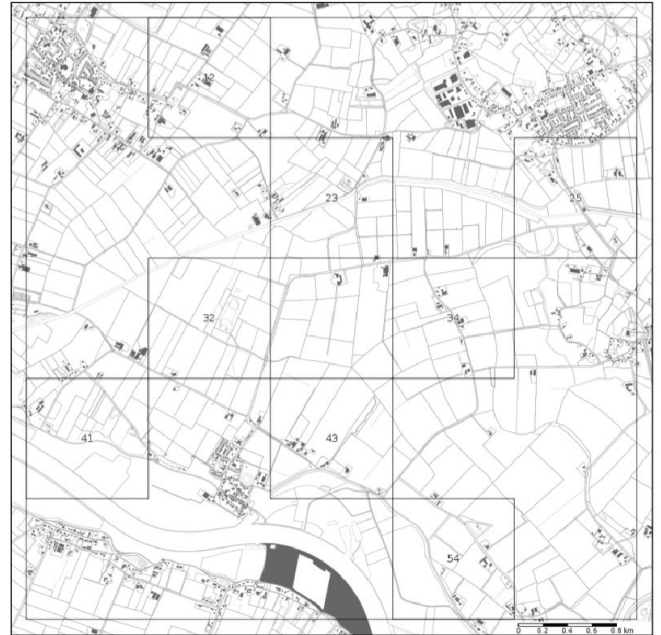
De aanwezigheid van de Grote Barmsijs was weliswaar nieuw, maar vooral het resultaat van een invasie die Nederland in 2013 aandeed.

Stormachtige toename

Drie bossoorten, Grote Bonte Specht, Pimpelmees en Boomkruiper, die weinig eisen stellen deden het erg goed en namen sterk toe als wintervogel. De sterke toename van de Krakeend zal veroorzaakt zijn door de Liendense Waard, die een enorme toename van winterhabitat heeft veroorzaakt. De sterke toename van Turkse Tortel en Putter passen prima in de landelijke ontwikkelingen. Voor Turkse Tortels is het atlasblok 39-57 in de winter geen uitzondering dat groepen van 15 tot 20 te zien zijn.

Kaart voor het atlasblok-onderzoek

39-57

Welke wintersoorten deden het goed?

Ook bij de toegenomen soorten zien we dat de bosvogels met Winterkoning, Merel, Zanglijster, Matkop, Koolmees, Gaai en Groenling een belangrijk aandeel hebben. Reeds in de winter bleek de Holenduif talrijk. De Aalscholver nam gelijkopgaand met de landelijk trend flink toe van een enkel exemplaar naar meer dan 20. Stormmeeuwen bleken bijzonder talrijk geworden te zijn op de intensieve landbouwgronden. De Rietgors heeft waarschijnlijk kunnen profiteren van een natuurlijker waterrandbeheer langs de Nieuwe Wetering.

Waren vielen de klappen?

Helaas zijn er ook verliezers. Kleine Zwaan en Kleine Rietgans werden slechts eenmaal gemeld en niet eens door de tellers. Grote Zaagbek neemt ook al jaren af in het binnenland doordat de soort deels noordelijker overwintert.

Sommige soorten zijn wellicht afgenomen, maar de kou zou even evengoed een belangrijk aandeel hebben kunnen spelen in hun afname. Dit was waarschijnlijk het geval bij de Wintertaling, Pijlstaart, Kievit en de Koperwiek.

Bij soorten als Steenuil en Ringmus moet de afname toch meer gezocht worden in een totale afname van het broedbestand dat bij de vogels van kleinschalig cultuurlandschap flinke verliezen heeft laten zien. Zilvermeeuw is wellicht minder gezien omdat destijds Pontische Meeuw, Geelpootmeeuw en Zilvermeeuw bij elkaar geschoven werden. Voor Keep en Kramsvogel is het onduidelijk waarom deze zijn afgenomen.

De ultieme keerzijde, wat ontbrak?

Door de lang aanhoudende kou ontbraken de nodige soorten die waarschijnlijk in een mildere februari wel in het gebied aanwezig geweest zouden zijn. Kempshaan, Scholekster, Witgat, Roodborsttapuit, Graspieper, Waterpieper en Kneu ontbraken, maar ook Koperwieken waren door de kou ronduit schaars. Voor andere soorten lijkt echter geen sprake te zijn van tijdelijke tegenwind: Wilde Zwaan, Nonnetje, Goudplevier, Frater en Geelgors worden ook elders (in het binnenland) schaarser. De Havik is waarschijnlijk gemist gezien de aanwezige broedterritoria voor deze standvogel. Eider, Ruigpootbuizerd en Boomleeuwerik zijn winterse krenten waarvan jaarlijks voorkomen in het binnenland niet te verwachten is. Verder ontbrak de Glanskop.

Mede mogelijk gemaakt dankzij alle eerdere SOVON-tellers, medeteller 2013 Arie van Dijk en door de auteur van dit artikel als hoofdteller 2013.

Literatuur

- Inventarisatie atlasblok 3957 SOVON Broedvogelatlas 1973 - 1977
- Inventarisatie atlasblok 3957 SOVON Atlas Nederlandse Vogels 1978 - 1983
- Inventarisatie atlasblok 3957 SOVON Broedvogelatlas 1998 - 2000
- Inventarisatie atlasblok 3957 SOVON Vogelatlas 2013

Ooijpolder zet deur open voor wandelaars

Arno van der Kruis (info@ploegdriever.nl)

Projectmedewerker stichting Via Natura en Coördinator vereniging de Ploegdriever

Op de ledenvergadering van onze vogelwerkgroep van maart jongstleden, stelde Peter Eekelder een vraag over de aanleg van wandelpaden in de Ooijpolder en de mogelijke verstoring daardoor van de vogels in het gebied. André Nagelhout en Nico van der Ploeg van de VWG spraken hierover met Arno van der Kruis, projectmedewerker van stichting Via Natura en coördinator bij De Ploegdriever. Organisaties die mede verantwoordelijk zijn voor de aanleg van de paden en werken volgens het uitgangspunt: meer natuur en landschap moet gepaard gaan met een grotere recreatieve toegankelijkheid. Om de leden van onze VWG te informeren schetst Arno van der Kruis in onderstaand artikel de ontwikkelingen en achtergronden van de aanleg van landschapselementen en de ontsluiting in het gebied. In de laatste alinea van het verhaal gaat hij in hoe om te gaan met eventuele verstoringen in het gebied.

‘Voor wie het nog niet weet. Je kunt nu van Ubbergen naar het dorp Ooij wandelen zonder op een verharde weg te lopen. Je start bij het dorps huis in Ubbergen, neemt het ‘Koen Vandepoelpad’ door het bronnenbos naar de wandelbrug ‘de Springplank’ en neemt het slingerend pad naar het pontje bij het Meertje. Daar steek je over, doorkruist de nieuwe ecologische verbindingszone, loopt door de natuurstrook langs de Kouwedijk en slaat halverwege naar de Plak rechts af. Daar volg je de schouwpaden langs de sloten, eerst oostwaarts en dan naar het noorden. Na het passeren van de Leuthsestraat loop je door het natuurterreintje ‘Brabander’ en door de natuurstroken bij de manege de Kasteelsche Hof naar de Hezelstraat. Deze en andere routes kun je bekijken op www.vianatura.nl.

Tijdens de wandeling loop je door nieuwe landschapselementen en natuurterreintjes die met elkaar een heel netwerk vormen in het agrarisch gebied. Meer natuur en landschap gaat dus gepaard met een grotere recreatieve toegankelijkheid. Dat is het uitgangspunt van de natuur- en landschapsontwikkeling die in de afgelopen tien jaar in de Ooijpolder heeft plaatsgevonden.

Het is heel snel gegaan en het is goed georganiseerd. Voor dit succes zijn drie factoren van groot belang. Een goed plan, een goede organisatie en een breed draagvlak. Het plan is het LOP (landschapsontwikkelingsplan) van de drie gemeenten Ubbergen, Millingen en Groesbeek. De organisatie is stichting Via Natura, opgericht door de gemeenten, met als taak het uitvoeren van de LOP-projecten. Het brede draagvlak komt van de vele organisaties die actief zijn in het gebied en door de goede participatie van inwoners en boeren. Een speciale rol speelt de vereniging voor landschapsbeheer de Ploegdriever die is opgericht door boeren en natuurbeschermers samen. Daarin ligt de kiem voor een meer natuurlijk platteland.

De samenhang van de landschappelijke inrichting is goed zichtbaar in de landschapsprojecten bij boeren. Het project Groenblauwe Diensten geeft boeren de mogelijkheid om 5% van

hun grond met landschapselementen in te richten. Ze sluiten een contract voor 30 jaar en ze ontvangen elk jaar een vergoeding voor het beheer en het gebruik van de grond. De landschapselementen vormen een samenhangend netwerk op het landbouwbedrijf en sluiten aan op de landschappelijke structuur in de omgeving. Ten minste een kwart van de lengte van de elementen is toegankelijk voor wandelaars.

Neem bij voorbeeld de melkveehouderij van de familie Poelen aan de Ooijse Bandijk ter hoogte van de Oude Waal. Poelen heeft deze winter de inrichting uitgevoerd en de wandelroutes geopend. Het hele bedrijf omvat 50 hectare landbouwgrond. Het groenblauwe contract bevat 1625 meter struweelhaag, 64 knotbomen, 807 meter ruige greppel, 1294 meter graskruidenstrook, 1509 meter knipheg, een poel en een wandelroute van ruim 1200 meter. Er zijn ook 15 fraaie houten poorten geplaatst, vier klaphekjes, twee overstapjes en een houten wandelbruggetje.

Boerenlandroutes in de Ooijpolder

Grazende Lakenvelders in de ecologische verbindingszone

In het Circul van de Ooij zijn nu 16 grote en kleine landschapsplannen gerealiseerd bij boeren en particuliere grondeigenaren. Het geheel vormt een groen netwerk met ruige greppels, struweelhagen, knipheggen, knotbomen, moerasoevers, poelen en hoogstamboomgaardjes. Samen met de gemeentelijke natuurterreintjes en ecologisch beheerde bermen ligt nu ruim 5% van de grond in het Circul in een groenblauw netwerk in het agrarisch gebied. Het project kon mede zo succesvol zijn door deelname van de VNC (Vereniging Nederlands Cultuurlandschap). Zij bedachten een solide financiële constructie en brachten een flinke donatie van de Postcode Loterij mee.

Een ambitieus onderdeel van het LOP is de ecologische verbindingszone tussen het bronnenbos in Ubbergen en de Groenlanden, onderdeel van de EHS (Ecologische Hoofstructuur). Tot ieders verrassing begon een particulier tien jaar geleden op eigen kracht een natuurterrein in te richten in de Beekse Benedenpolder. Het Zwanenbroekje is inmiddels uitgegroeid tot een robuust natuurterrein met een groot rietmoeras inclusief beverburcht. Via Natura heeft tussen Zwanenbroekje en Groenlanden ruim vier hectare grond verworven en ingericht met moerasoevers, struwelen, ruige greppels, kruidenrijk grasland en poelen. Links en rechts sluiten

ruige greppels, struweelhagen en graskruidenstroken van aangrenzende landschapsplannen aan op de verbindingszone.

De Flora- en Fauna Werkgroep Gelderse Poort zag tijdens hun natuurmonitoring in 2011 al diverse bijzondere soorten in de verbindingszone. Roodborsttapuit, Blauwborst en Graspieper werden aangetroffen. De Tengere grasjuffer had direct al de nieuwe moerasoevers en poelen gevonden. Inmiddels lopen er dassen- en reeënwissels en kleuren de moerasoevers in juni zwart van de dikkopjes van Bruine kikker en Gewone pad. Het beheer is nu in handen van de SLOG (Stichting Landschap Ooijpolder-Groesbeek, www.ooijpolder-groesbeek.nl). De gemeente Nijmegen betaalt mee aan de inrichting en het beheer.

Een ander ambitieus project is Voedsel voor Natuur. Tien jaar geleden nam melkveehouder Zeger Stappershoef, samen met Stichting ARK en de Ploegdriever, het initiatief om op zijn landbouwgrond een forse ecologische verbinding te maken tussen de Ooijse Graaf en het Wylerbergmeer. De achtergronden van dit project staan op de site van Via Natura ('overige projecten'). Het meest aansprekende onderdeel van het project kon, na een lange mars door de bureaucratie, deze zomer worden ingericht. Tussen Kerkdijk en Ooijse Graaf is 13,5 hectare grasland omgevormd tot natuurgebied, met rietmoerassen, kruiden- en faunarijk grasland, glanshaverhooiland en een meidoornheg aan de voet van de oude dijk. Er is 30.000 m³ grond afgevoerd om moerassen te maken en een schrale uitgangssituatie te scheppen. Er wordt zadenrijk hooi van soortenrijke graslanden uitgestrooid voor een goede botanische start. Nu zal het niet bij toverslag een soortenrijk natuurterrein zijn, maar de verwachtingen zijn hooggespannen.

Terugkijkend op tien jaar gebiedsontwikkeling in de Ooijpolder slaat de natuurbalans flink door naar de positieve kant. Wie had dat kunnen denken? Was het immers niet zo dat bij de Herinrichting Ooijpolder een harde scheiding werd gemaakt tussen natuur en landbouw? Ruimte voor de natuur in de uiterwaarden en geen belemmeringen voor de landbouw binnendijs. In 2005 en 2006 ontstond flinke commotie toen de werkzaamheden voor de Herinrichting in volle gang waren. Op diverse plaatsen werden hagen gerooid en greppels dicht geschoven. In allerijl kreeg de Ploegdriever van Dienst Landelijk Gebied de opdracht om tien hectare nieuwe zogenaamde 'haagkavels' te realiseren. Op veel plaatsen werden nieuwe hagen geplant en poelen gegraven. Nu, ruim zeven jaar later, zijn de nieuwe groene linten goed zichtbaar in het landschap. Tel daar de 30 hectare groenblauwe diensten en de particuliere natuurontwikkeling van Zwanenbroekje en Voedsel voor Natuur bij op. Dan komt in beeld dat de Ooijpolder in tien jaar tijd een ongekende opknapbeurt heeft gekregen.

Wat gaat het op langere termijn betekenen voor de natuur in de Ooijpolder? Via Natura gaat, samen met andere partijen in het gebied, onderzoek doen naar de effecten van de aanleg van de landschapselementen op de natuurwaarden. Er wordt ingezoomd op indicatorsoorten. Daarnaast wordt bekeken of de mooie reeks broedvogelinventarisaties van de Ooijpolder geschikt is voor een nadere analyse. Zijn in die gegevens de effecten zichtbaar van de 'kaalslag' in 2005-2006 en de aanleg van landschapselementen daarna?

En wat zijn de effecten van de grote toegankelijkheid voor wandelaars op de vogels en andere dieren in het gebied? De projectorganisatie van Via Natura meent dat natuur en recreatie hand in hand gaan. Meer landschapselementen en meer wandelmogelijkheden geven samen meer natuur, natuurbeleving en draagvlak voor het investeren van ‘belastinggeld’ in natuur en landschap. Er zullen zeker dieren verstoord worden door wandelaars. Als het gaat om zeldzame dieren of grote aantallen, dan kan het wenselijk zijn om de situatie opnieuw tegen het licht te houden. Problematische situaties kunnen altijd bij Via Natura gemeld worden (info@vianatura.nl).’

Boerenwandelpad bij Millingen aan de Rijn

Foto: Vincent Sanders

Helgoland revisited

Frans Meijs (f.meijs@glazenkamp.net)

Opnieuw vertrokken in het laatste weekend van september leden van onze vogelwerkgroep naar het prachtige Duitse vogeleiland Helgoland. Frans Meijs doet verslag.

In de Mourik nummer 1 van dit jaar werd de vorige reis naar Helgoland al beschreven met een uitstekend stukje over de geschiedenis van Helgoland. Dus beperk ik me tot een reisverslag met daarin verwerkt de belangrijkste waargenomen vogelsoorten.

Het is een geluk dat de Engelsen niet geslaagd zijn in hun poging Helgoland na de Tweede Wereldoorlog op te blazen. Dat dankt het eiland misschien aan zijn oorspronkelijke betekenis "heilig land". Het is een prachtige plek om 2 of 3 nachten te verblijven. Ook in het voorjaar, in mei en juni, zeer de moeite waard o.a. vanwege de kolonies Jan van Genten, Zeekoeten, Drieteenmeeuwen, Noordse stormvogels en enkele Alken, broedend op de roodgekleurde kliffen. Dichterbij Nederland zijn dit soort vogels niet broedend te zien op een kleine kolonie Drieteenmeeuwen en Noordse stormvogels na op Cap Blanc Nez vlak onder Calais.

Een ander geluk was dat wij, acht leden van de vogelwerkgroep, vier dagen prachtig zonnig weer hebben gehad. De eerste twee dagen zonder wind, de laatste twee met een stevige oostenwind. Met gebruide koppen konden zeven mannen en een dame na vier dagen terugkijken op een score van 98 soorten. De jonge dame onderscheidde zich niet alleen in leeftijd en geslacht van de heren maar ook in vogelkennis: zij was verreweg de beste vogelaar in ons gezelschap.

Janneke Sindram, organisator Pieter Bruijsten (Pieter nogmaals bedankt voor de organisatie), Hans Brouwer, Jac van Duinen, Haije Galema, Siem Klaver, Cas Lankveld en ondergetekende vertrokken op donderdag 27 september om half 6 richting Cuxhaven. Na een voorspoedige reis aangekomen in de haven, gingen we direct aan de koffie om vervolgens er net niet te laat achter te komen dat de boot 1,5 km verderop vertrok. Dat was een aardige warming up.

De boottocht bracht weinig meer dan kennismakingsgesprekken tussen de deelnemers die natuurlijk ook belangrijk waren. Het echte vogelen begon direct aan de wal met de koffers in de hand. De grote hoeveelheden Graspiepers vielen direct op. Over het hele eiland verspreid zaten er gedurende de dagen dat we er waren vele honderden, mogelijk duizenden. Ook Tapuiten waren overal aanwezig. Vlak bij de jeugdherberg lieten zich Gekraagde Roodstaarten alle dagen zien. Na het inkwartieren in de fraai gelegen jeugdherberg gingen we direct op pad. Het strandje achter ons onderkomen was een prachtige vogelplek. In de dagen dat we er waren zaten daar o.a. vele Bonte strandlopers (inclusief de ssp alpina), Drieteenstrandlopers, enkele Kanoeten en Rosse grutto's, jonge Bontbekplevieren, Goudplevieren, enkele Zilverplevieren, Eidereenden, één Zeekoet, één Tureluur, één Wintertaling, enkele Scholeksters, Grote en Kleine mantelmeeuwen en een Bonte kraai die verdraaid veel op een kruising van een Bonte en een Zwarte kraai leek.

Zelf vond ik de meest bijzondere waarneming een zeer verdekt opgesteld Bokje. Op een gegeven moment waren er zelfs 2 in beeld. Weggekropen in een dikke laag aangespoeld wier en ander organisch afval en gezegend met een prachtige schutkleur was het Bokje vooral

in het begin nauwelijks te zien. Een dag later met een laag zonnetje in de flank liet hij zich fotograferen en ging hij zowaar op een paar meter afstand fourageren. Op en neer wippend, de ene poot na de andere in een swingend ritme verzettend probeerde hij waarschijnlijk insecten, wormpjes etc. onder de afvalbrij vandaan te lokken.

Vanaf het strandje beklommen we de klif via een lange trap. Bovengekomen werden wij alle dagen verwelkomd door Sneeuwgorzen die daar rond je voeten scharrelden. Ook werden er IJsgorzen gezien. Bij boeien in het water zwom de eerste dag een drietal Zwarte zeekoeten in winterkleed. We hadden bij de Lummenfelsen (Trottellumen zijn Zeekoeten) een prachtig zicht op de kolonie Jan van Genten die nog volop aanwezig was met zelfs nog juvenielen in dons pak. Ik heb geen idee of de komende maand de volwassen exemplaren en juvenielen pas uitvliegen als allen vliegvlug zijn of dat er straks nog een paartje alleen met hun jong zit te kijken. Het voeren, begroeten, dreigen, de snavel de lucht in steken, nestplaats verdedigen, landen en starten is op één plaats vanaf een paar meter afstand te zien, alles met ruime akoestische ondersteuning. Prachtig. De Jan van Genten broeden er sinds 1991. Het valt op dat als nestmateriaal vooral roodgekleurd visnet de voorkeur heeft. Sommige juvenielen hangen zich erin op, dit was bij het eerste uitgekomen jong in 1991 ook het geval, iets wat bij de Zeekoeten frequenter schijnt voor te komen. Een afgewaaid pet werd de volgende dag niet meer op een nestplaats waargenomen. Zou de eigenaar met gevaar voor eigen leven de pet toch hebben opgehaald op deze broze, snel afbrokkelende zandstenen rotsen?

In dit Oberland werden ook Velduil en Beflijster gezien. Enkele Smellekens vlogen langs de kliffen op en neer en ook werd meerdere keren een Slechtvalk gezien, eenmaal 2 stuks in een beeld. Sperwers waren volop aanwezig, onder de zendmast waren ze

Jan van gent

Foto's: Frans Meijs

bijvoorbeeld de hele dag te observeren. Ook de Torenvalk had daar zijn stekje. In dit Mittelland zat ook de Draaihals die zich enkele keren, maar niet voor iedereen even duidelijk, in vlucht liet zien. Aan de zee kant is diverse malen gezocht naar de daar mogelijk verblijvende Blauwe rotslijster en later naar een Blauwstaart maar er zijn door ons geen waarnemingen gedaan. Er werd wel een Dwerggors gezien en gefotografeerd, toch ook geen alledaagse soort.

Vooraf de laatste dag waren er groepen ganzen op de wieken; kleine groepjes Rotgans, Brandgans en Kolgans vlogen richting Nederland, de Grauwe gans is alle dagen waargenomen. Bladkoning kwam op meerdere plaatsen voor. Ook midden in het dorp was hij op diverse plaatsen aanwezig evenals Fitis, Tjiftjaf en Goudhaantje. Ook de Barmsijs en de Grote gele kwik zijn gezien.

Bokje

Foto: Jac van Duinen

De tweede dag zijn we naar Helgoland-Düne overgestoken. Op twee pieren zaten grote groepen Drieteenmeeuwen te rusten met daartussen één Zeekoet. 85 Grijze zeehonden lagen op het strand. Het huilende geluid van de jonge Grijze Zeehonden was aandoenlijk en mooi te horen. Van de Gewone zeehond hebben we slechts enkele exemplaren gezien. Ook hier Smelleken, Sperwer en Torenvalk en de diverse strandlopers, met een Grauwe vliegenvanger op zijn manier foeragerend op de basaltblokken van een pier. In de twee plasjes naast het vliegveld waren o.a. Waterral, Bladkoning, Smient, Waterhoen, Wilde Eend en een viertal Roodwangschildpadden... aanwezig. Tussen de twee plasjes in zat een verwaaid uitzijnde Roek. Kauwen en Zwarte kraaien waren op diverse plaatsen aanwezig. Vanaf een heuveltje konden we weer prachtig Sperwers zien jagen en een paar maakte ruzie.

Onverwacht veel Grote bonte spechten zijn alle dagen gezien die meestal op of vlak boven de grond foerageerden. Een exemplaar zat op de naad van een betonnen waterkering te kijken en werd tot de nieuwe, endemische Grote beton, specht gedoopt. Eindelijk na drie dagen de rust genomen om een kop koffie te drinken op een terrasje in de zon kwam er een whatsappje binnen: 'Strandleeuweriken gezien op het zuidelijk bouwterrein'. En jawel hoor, zeker een viertal liet zich prachtig zien gedurende langere tijd. De laatste dag werden nog wat andere hobby's aangesproken zoals geocachen, schedels verzamelen en belastingvrije spiritualiën inkopen. Op de terugreis ten slotte, als laatste van deze onvolledige opsomming, hebben we vanaf de veerboot o.a. Grote Jager, Dwergmeeuw en een groep Bergeenden gezien.

Het was een mooie reis in goed gezelschap. Ik ga zeker nog een keer kijken in de lente om de juveniele Trottellumen van de rotsen te zien springen. Alle actuele waarnemingen en andere zeer interessante informatie zijn te vinden op www.oag-helgoland.de.

Ander faunanieuws 2013-3

Peter Hoppenbrouwers, peter.hoppenbrouwers@planet.nl

Sjak Gielen, sjakgielen@glazenkamp.net

Nijmegen groenste stad van Europa?

Nijmegen wil de groenste stad van Europa worden. In het kader hiervan zijn er nu (half november) zeer prille plannen vanuit de VWG om ook de biodiversiteit van de gemeente onder de aandacht te brengen. Wij natuurliefhebbers brengen de biodiversiteit van Nijmegen onder de aandacht en aan de andere kant heeft de gemeente eenvoudig materiaal om het groene imago te versterken. Als we dan niet alleen de bestaande diversiteit aantonen maar daarbij ook gemakkelijke en haalbare manieren aanreiken om de diversiteit te vergroten of bestendiger te maken vangen we echt twee vliegen in één klap. In 2013 zijn tot nog toe in de gemeente Nijmegen 1628 soorten genoteerd op Waarneming.nl. Door de jaren heen zijn dit 3143 soorten. Nu lijkt het een goed idee om voor 2014 zo'n initiatief te starten als de 1001-soortendag, maar dan voor het hele jaar. Kijk op <http://tinyurl.com/ndx7quy> voor een voorbeeld van een website zoals die zou kunnen worden en die waarschijnlijk gemakkelijk te regelen is. Wordt vervolgd.

1000 soorten

Vanaf het begin van dit kalenderjaar hebben twee leden van onze VWG de uitdaging op zich genomen om te proberen in hun eigen gemeente meer dan 1000 soorten waar te nemen. Dat lukt alleen als je ingezetene bent van een gemeente met veel natuur en als je een slimme aanpak koppelt aan veelzijdige kennis. Dus mossen en paddenstoelen in de herfst, vogels in de trektijd, mollusken met regenachtig weer en ga zo maar door.

Jan Jacobs heeft Groesbeek binnenstebuiten gekeerd en zijn teller stond begin november op 1062. Planten scoorden met 40% het hoogst. Daarna volgden de nachtvlinders met 17,5% en de vogels met 11,6%. Geen enkele andere soortgroep kwam boven de 5% maar wie ziet er nu 49 verschillende (korst)mossen of 37 vliegen en muggen? Nee, niet in Nederland maar in zijn eigen gemeente! Een verbeterpuntje voor Jan ligt nog bij de vissen (4), de weekdieren (6) en de libellen (14).

Vincent Sanders doorkruiste vele malen het Millingse en dat leverde vooralsnog 1047 soorten op. Planten (34,4%), nachtvlinders (19,3%) en vogels (15,1%) vormen evenals bij Jan de top drie. Voor een voormalig riviervissersdorp is 1 vissoort wel mager maar de 17 weekdieren maken gelukkig veel goed. En wat te denken van de *Tanymecus palliatus*, het Klimopdekselbekertje, het Knikkersterretje, de *Adelphocoris seticornis* en zijn *Leptopterna dolabrata*? Juist ja, iets voor specialisten.

Vorig jaar had Vincent ook al een poging gedaan maar toen was hij blijven steken op 652. Hij leert inderdaad snel. Vooral bij de nachtvlinders heeft hij een flinke slag gemaakt.

Voor de complete lijst van waargenomen soorten van Jan, Vincent en anderen buiten onze regio zie <http://forum.waarneming.nl/smf/index.php?topic=214770.0>

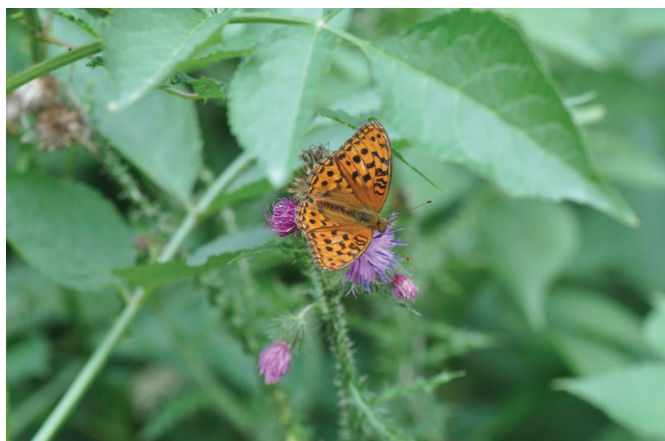
Libellen

Na het koude voorjaar werd het uiteindelijk nog een hele mooi libellenzomer! De zomer van 2013 werd de zomer van de **Zuidelijke heidelibel**. Op 7 juli werd het eerste vers uitgeslopen exemplaar waargenomen in de Millingerwaard. Later werd hier meer dan een tiental exemplaren waargenomen. Ook verder rondom Nijmegen werden ze waargenomen, in de Hatertse Vennen (Heiveld en Kersjesven), Ooijpolder en eind september uiteindelijk in de Staartjeswaard. Hier werden uiteindelijk 32 exemplaren waargenomen. Hier werden ook copula's en eiafzetting waargenomen, dus dat wordt in de gaten houden volgend jaar...De soort had ook een heel goed jaar in Nederland en werd op veel plaatsen aangetroffen. Voor zover we na kunnen gaan zijn hier geen exemplaren waargenomen met mijten in de vleugels. Zuidelijke heidelibellen uit zuidelijker streken hebben regelmatig een soort mijt in de vleugels die in Nederland niet voorkomt, zo weten we dat ie van buiten onze landsgrenzen afkomstig is. De **Zuidelijke keizerlibel** zette eitjes af in de Millingerwaard en bij Langenboom de Kuilen. De **Zuidelijke oeverlibel** liet zich ook dit jaar weer zien bij de Bruuk, Groesbeek. Tenslotte weer eens één waarneming van de **Geelvlekheidelibel** in de Millingerwaard. Een soort die helaas weinig meer wordt waargenomen in Nederland. In het werkgebied werden in totaal 48 soorten waargenomen.

Dagvlinders

2013 is het beste vlinderjaar van deze eeuw geworden en heeft ook in ons werkgebied diepe sporen achter gelaten. Liefst 40 verschillende soorten werden dit jaar gezien.

Begin augustus werd door Albert Jacobs een imago waargenomen van de **Sleedoornpage** bij de Kraaijenbergse Plassen die nectar dronk op Boerenwormkruid. In de weken daarna konden heel wat waarnemers dezelfde belevenis meemaken. Zelfs tot 6 exemplaren toe. Slechts eenmaal eerder werden imago's gezien in het werkgebied. De **Kleine Parelmoervlinder** werd weliswaar slechts in kleine aantallen gezien maar wel op een aantal verrassende plekken zoals Elst en Escharen. Tot 21 oktober werd de soort gezien. Op 6 juli werd in de Hatertse Vennen hoogstwaarschijnlijk een **Grote Parelmoervlinder** kortstondig waargenomen. Een **Keizersmantel** vloog op 31 augustus in Nijmegen, Weezenhof op Buddleia. In augustus werd de **Argusvlinder** gezien in de Erlecomse Waard en in Beneden-Leeuwen. De oude vliegplaats in Horssen lijkt te sterk verruigd. Hier werd de soort niet meer vastgesteld. Begin september was er nog een waarneming bij het Grote Grindgat in Weurt. Op 7 juli werd in de Millinger theetuin een **Grote Weerschijnvlinder** gefotografeerd die zweet likte op iemands arm. Buiten de vaste vliegplaats langs het Geldernsch Nierskanaal werd de **Kleine IJsvogelvlinder** gezien in het Afferdense Broederbos, op de stuwwal in Ubbergen en op de Meerwijkse Laan. Tot 51 **Zilveren Manen** werden gezien in de Bruuk. Heel bijzonder was ook het grote aantal van 56 **Geelsprietdikkopjes** dat in juli op een klein veldje in Nijmegen, Driehuizen vloog. Maar het meest spectaculair was ongetwijfeld de **Bosrandparelmoervlinder** die Henk Spijker op 9 augustus fotografeerde in de bossen tussen Nijmegen en Groesbeek. Deze soort wordt maar zeer incidenteel in Nederland waargenomen. En wat te denken van de geweldige invasie van de **Oranje Luzernevlinder**. Een kleine 500 meldingen van deze soort kwamen binnen.

*Bosrandparelmoervlinder**Foto: Henk Spijker**Oranje luzernevlinder**Foto: Peter Hoppenbrouwers*

Zoogdieren

In Beek, Malden, Nijmegen, Groesbeek, Well en langs de A73 werden in totaal op nijmegen.waarneming.nl dit kalenderjaar liefst 11 **Steenmarters** gemeld als verkeersslachtoffer.

Reptielen en amfibieën

De **Gladde slang** is dit jaar in vier vijf kilometerhokken waargenomen. De soort wordt in waarneming.nl vervaagd maar de gebieden liggen op de grens van Gelderland en verder Limburg in. Aan de foto's is te zien dat er weer jonge slangetjes zijn gezien. Een hoopvolle ontwikkeling! Eén waarneming van een Knoflookpad uit het Limburgse. Waar precies blijft geheim daar de soort vervaagd wordt op waarneming.nl. Een kleine populatie van de soort verblijft verder in de Hatertse Vennen.

Sprinkhanen

Mooi zomerweer deed ontsnapt terrariumvoer als de **Huiskrekel** op verschillende plaatsen roepen in de stad Nijmegen, Beek en Weurt. De Mulderskop-Zuid was wederom het domein van de **Blauwvleugelsprinkhaan** en de **Zadelsprinkhaan**. De laatstgenoemde had een heel goed jaar en liet zich nu ook buiten het sprinkhaanreservaat horen. Hopelijk breidt-ie zich verder uit over het gebied. De **Kiezelsprinkhaan** houdt het ook nog steeds vol bij het NS-station van Mook-Middelaar en bij Cuijk. In totaal zijn er 35 soorten sprinkhanen waargenomen in 2013.

*Kiezelsprinkhaan**Foto: Johan van 't Bosch**Geelvlekheidelibel**Foto: Rob Zweers*

Waarnemingsoverzicht 1 juni t/m 31 oktober 2013

Bram Ubels, bramubels@hotmail.com

Dit waarnemingenoverzicht beslaat de periode van 1 juni 2013 tot en met 31 oktober. In het begin van de periode kwamen nog enkele late doortrekkers langs zoals enkele Paapjes en Grauwe klauwier. Dan de zomermaanden met enkele leuke broedgevallen en territoria. Eind juli begint de eerste najaarstrek al met onder andere enkele steltlopersoorten. In augustus beginnen ook de trektelposten weer warm te lopen voor het mooiste fenomeen dat we kennen! Op De Hamert, Maldens vlak, De Kampen en de kersverse telpost De Bruuk wordt regelmatig tot dagelijks geteld. Ook de ringbaan in de Ooijse Graaf doet het leuk en levert zowaar drie nieuwe regio's op. Kortom; weer te veel om op te noemen maar ik ga toch een poging wagen. Veel plezier!

Wie dacht dat grote groepen fuutachtige alleen iets van de winter waren heeft het mis (ik dus). Op 14 oktober werden op de totale Kraaijenbergse Plassen (KBP) maar liefst 116 **Dodaarzen** geteld! Op De Vilt bij beugen doken er maximaal 23 op rond de laatste dag van september. Op 16 september zwommen er al 136 **Futen** op de KBP. Ik vraag me af in hoeverre dit 'lokale' beesten zijn of dat dit ook al overwinterende beesten uit het noorden zijn. Ik vind het in iedere geval vroeg voor een dergelijk aantal. In september werden ook op de Oude Waal (101) en op het grindgat bij Weurt (83) groepen Futen gezien. De adult zomerkleed **Roodhalsfuut** die al vanaf 20 april onregelmatig op De Vilt bij Beugen verbleef heeft het een beste tijd volgehouden. 2 Juni werd-ie voor het laatst waargenomen. Op het Reindersmeer werden op 30 juli 38 **Geoorde futen** gezien. Hoewel geen gebiedsrecord, wel een erg mooi aantal. Er werden geen waarnemingen doorgegeven van broedende vogels maar wel van vogels met territoriaal en baltsgedrag. In oktober waren de meeste Geoorde futen hier al vertrokken en kwamen nog maar enkele waarnemingen binnen van kleine aantallen. Verder werd alleen op de KBP en op de Hamert een solitair exemplaar gemeld. De **Aalscholverslaapplaats** in de Millingerwaard is weer bezet aangezien hier tijdens een slaaplaatstelling op 7 oktober 818 Ali's gezamenlijk de nacht doorbrachten. Wat betreft overtrekkende vogels deed telpost De Bruuk het 't best met 310 beesten op 15 september. 27 September was de dag dat er een **Roerdomp** werd waargenomen bij de Oude Waal. Zal deze vogel Beugen hebben opgezocht? Waarschijnlijk niet, maar wie weet, want daar werd er de dag erna één gezien. Een gelukkige vogelaar die zich op 16 juli over de dijk haastte zag een **Kwak** in gezelschap van vijf Lepelaars richting noord vliegen ten hoogte van de Bizonbaai. Drie **Kleine zilverreigers** verbleven langere tijd in de regio: van negen tot 15 juni zat er één bij Batenburg, van zes tot tien juni verbleef een Kleine zilverreiger op het Nieuw Heerenven op de Hamert en van 11 tot 29 september verbleef een exemplaar in de Millingerwaard. Naast twee vogels die op 2 oktober in de Klompenwaard zaten werden over het Circul, de Paardenweide, bij Batenburg en over de Maasboulevard (Cuijk) nog overvliegende vogels gemeld. Van **Grote zilverreiger** kwamen in deze vijf maanden 766 waarnemingen binnen en daarmee kunnen we gerust stellen dat dit absoluut geen schaarse gast meer is. In juni en juli besloten verspreid over het werkgebied vogels te overzoeken. Vanaf eind augustus maar vooral begin september werden de eerste hogere aantallen gemeld. In de volgende gebieden werden in sept en okt grote groepen waargenomen: Gend-

tse polder (64), Millingerwaard (63), Oude Waal (47), Afferden (28), Kraaienhof Ooijpolder (28), Ewijkse plaat (24) en bij De Meilanden, Valburg (23). Gedurende het najaar telde men 128 overtrekkende Grote zilveren over de Hamert waarvan 45 op 14 oktober wat een dagrecord was. 14 Oktober was ook voor De Bruuk, Maldens vlak en De Kampen de beste trekdag en ook landelijk gezien een piekdag. 12 juni vlogen twee **Purperreigers** over Rijkevoort alwaar zij uit de lucht werden gepikt. 29 Juni zat er één ter plaatse bij de Oude Waal en van de vier waarnemingen die daarna gedaan werden kan gesproken worden van najaarstrek. Vijf augustus werd een juveniele vogel gefotografeerd in de Ooijse Graaf. Drie september vloog er één over De Kuilen, Langenboom. Ook deze vogel werd gefotografeerd en gevonden op de rauwere roep. Acht september werd een juveniel gezien bij Tiengeboden, Ooijpolder. Deze werd niet gefotografeerd maar wel fraai geschetst en daarmee heb ik de waarnemer al verklapt. De laatste waarneming van het jaar was er één van een duo over Maldens Vlak op 29 september wat aan de late kant is voor deze soort. Ook werden de nodige **Zwarte ooievaars** gemeld. Er kwamen 74 waarnemingen binnen. In juni werden vier overvliegende vogels waargenomen en zat er één ter plaatse bij Groesbeek. Op 20 en 21 juni zat een in 2006 als nestjong gekleurde adult uit Tsjechië op de Hamert. In juli was het rustig en werd alleen een waarneming op de Hamert gedaan; vanaf 31 juli waren drie vogels ter plaatse in de Millingerwaard. Verreweg de meeste waarnemingen komen uit augustus. Om hoeveel individuen het gaat is lastig te zeggen omdat veel vogels enige tijd blijven pleisteren en zich verplaatsen binnen het gebied. Dit was vooral het geval in Ooijpolder en Millingerwaard. Daarnaast zaten op 25 augustus drie vogels ter plaatse op de Hamert, zat een vogel ter plaatse in de Beuningse uiterwaarden en vlogen nog zeker tien verschillende exemplaren over de regio waarbij de laatste waarneming op 8 september binnenkwam. Op 22 augustus fourageerde een wel hele mooie groep van liefst 60 **Ooievaars** bij agrarisch Groesbeek. Hier vlogen de 16^e van dezelfde maand 35 stuks over. Andere mooie groepen vlogen over De Kampen (31), Nijmegen (30), Zyfflich (23), Malden (23), Overasselt (21 ter plaatse) Maldens vlak (21) en het Circul (21). In oktober werden slechts vier waarnemingen gedaan. 24 juli vertoefde een **Heilige ibis** bij de Kaliwaal, toch best een leuke exoot voor de regio! Op 11 juli claimt een waarnemer een groep van 180 **Lepelaars** over de Loonse Waard vliegend. Ik heb (wellicht onterecht) wat moeite deze waarneming klakkeloos over te nemen maar het zou wel spectaculair zijn! De Kaliwaal was voor lepelaars de meest populaire pleisterplaats. Hier konden het hele najaar groepen tot 55 stuks worden waargenomen. Verder werden de Loenense buitenpolder, Afferdensche waard, Liendense waard en het Grote grindgat, Weurt bezocht door groepen van 20-35 lepelaars. Eén van de gekleurde vogels was in 2011 als nestjong geringd in Noord-Holland. 31 Oktober vloog nog een Lepelaar over Oosterhout. 19 Oktober was de eerste **Kleine zwaan** van het najaar weer present en wel op het Reindersmeer, verder kwamen deze periode nog geen waarnemingen binnen. Voor **Wilde zwaan** geldt 't zelfde: één waarneming. 29 oktober zaten vier vogels op De Vilt. Zowel op de KBP als op de zandplas bij Milsbeek overzomerde een **Toendrarietgans** waarvan tenminste één een beschadigde vleugel had. 25 september kwamen de eerste overwinteraars terug. In oktober fourageerde een groep van 1160 Toendrarietgansen bij de Ceresweg, Lackbar. Andere flinke groepen van boven de 500 exemplaren fourageerden bij de Eckeltse Beek, Wellsche meer en het Wesmeerven op de Hamert. Uit de ganzenbrei werden twee **Kleine rietganzen** gepeuterd (Duffelt en Afferden). De echte ganzenfans

konden hun geluk niet op: de hele zomer lang waren verspreid over de regio solitaire of groepjes tot 9 **Kolganzen** te bewonderen, al dan niet met lamme vleugels. 24 September kwamen de eerste overwinteraars terug. 15 oktober was er goede ganzentrek en vlogen bijna 4000 Kollen zuidwaarts over De Bruuk. Bij Bemmelt, Katwijk, De Hamert en bij De Vilt werden waarnemingen van **Dwergganzen** gedaan. Welke wel en welke niet 'goed' zijn mag u zelf beoordelen. Ook **Brandganzen** waren rijkelijk aanwezig gedurende de zomermaanden waarbij de grootste groep die van 395 bij Bergen was. Later in het najaar werden grotere groepen gezien waarbij het in ieder geval deels om trekvogels ging. 3 Oktober werd de eerste **Roodhalsgans** gevonden in het Circul. Later volgden waarnemingen uit Beugen, de Duffelt en Bergen. Met trots presenteren we de waarneming van een beste groep **Nijlganzen** bij Afferden. Liefst 345 stuks vonden daar gezelschap maar ook bij Milsbeek (246) en Aijen (200) verbleven beste groepen. **Casarca's** werden zo her en der weleens gezien. Bij Siebengewald werd gebroed en werden 11 jongen grootgebracht en later gekleurringd. In meerdere gebieden werd door **Bergeenden** gebroed. De laatste waarneming werd gedaan op 12 oktober. Twee handen vol **Smienten** besloten hier de zomer door te brengen en te ruien. In de tweede week van september druppelden de eerste groepjes overwinteraars binnen. Op De Vilt verbleef een groeiende groep **Krakeenden**. Het hoogtepunt werd bereikt op 26 oktober toen er 253 vogels zijn geteld. Van **Pijlstaart** werd één zomerwaarneming gedaan. In september en oktober werden al wel wat meer waarnemingen gedaan maar zelfs eind oktober nog zeer marginaal, grote aantallen zijn nog zeker niet binnen. De hele maand oktober verbleef nog een late **Zomertaling** bij Oosterhout. Een paartje **Krooneenden** dat 3 juni bij Nederasselt zat zorgde ervoor dat ook deze soort kon worden opgenomen in dit overzicht. Half oktober dobberden 242 **Tafeleenden** en 625 **Kuifeenden** op de KBP. Van 2 tot 19 oktober verbleef een vrouwelijke **Witoogend** nabij Grave. Van 25 tot en met 27 oktober zat ze op de KBP. Of zou dat toch een andere zijn geweest? In de Erlecomse waard werd 23 juni de enige zomerwaarneming van **Brilduiker** gedaan, leuk! Misschien mag de waarneming van twee vrouwtjes op 15 september op het Reindersmeer de naam zomerwaarneming ook nog wel dragen. Eind oktober waren de aantallen in ieder geval nog niet binnen, er werden in deze maand dan ook in slechts drie gebieden waarnemingen gedaan. In de Uiterwaard bij Gennep zaten 13 oktober twee **Middelste zaagbekken** kort ter plaatse. 7 september en 20 oktober werden **Grote zaagbekken** waargenomen. Vanaf half augustus kwam er wat beweging in de **Wespendieven**. 24 augustus was een klein voorzetje voor wat er de dag erna zou volgen. Voor Nederlandse begrippen spectaculaire wespendieventrek! De trekbaan lag eigenlijk net iets ten oosten van ons maar schampte de regio toch behoorlijk. Maldens Vlak kon 210 overvliegende vogels noteren, De Hamert 193, over Wijchen kwamen er 101 en verspreid over de regio konden bellen tot enkele tientallen exemplaren waargenomen worden. 26 Augustus was de bulk duidelijk voorbij maar werden over De Kampen toch nog 48 vogels genoteerd. Eind september was het wel gedaan en de laatste waarneming was dan ook die van de 28^e. In juni leken er in ieder geval twee **Zwarte vrouwen** rond te hangen inde regio. In het najaar werden vier doortrekkers opgemerkt. In juli vlogen drie **Rode vrouwen** over de regio, ook in augustus ging het om drie vogels, waarna het een tijdje stil was. Vanaf half september kwam er wat najaarstrek op gang. In september en oktober vlogen 27 Rode vrouwen over de regio en daarmee kunnen we stellen dat de voorjaarstrek dit jaar sterk was met ruim 90 vogels. De Millingerwaard is voor **Zee-**

arenden nog altijd een aantrekkelijk gebied, zo bleek ook dit jaar weer aan de waarnemingen. 26 Augustus was het raak met een 2^e kalenderjaar vogel. 29 September werden twee waarnemingen door dezelfde waarnemer gedaan waarbij het me niet duidelijk is of het ook om dezelfde vogel ging. Op 30 september en 1 oktober werd een onvolwassen vogel op De Hamert gezien, dezelfde als de Millingerwaard? 10 Oktober vloog een Zeearend oostwaarts over Lent. Gedurende de hele zomer en tijdens de najaarstrek die tot eind oktober doorging waren **Bruine kiekendieven** waar te nemen. 11 augustus vloog een vroege **Blauwe kiekendief** boven De Hamert. 2 September vloog de eerste over Maldens Vlak en ook deze valt nog in de categorie 'vroege waarnemingen'. Voornamelijk in oktober kwamen Blauwe kiekendieven door waarvan zeven

Wespendief, Duivenbos, 27 augustus 2013

Foto: Jan Albers

op 19 oktober over Maldens Vlak. **Grauwe kiekendieven** zijn op De Hamert gewoon jaarlijkse prik. Het begon met een overvliegende vogel op 25 juni en eindigde met twee vogels naar zuid op 25 augustus. Verder werden er geen waarnemingen gedaan. 19 Oktober was duidelijk de piekdag voor **Sperwer**. De Hamert ging aan leiding met 97 stuks maar Maldens Vlak deed aardig mee en kon er 66 noteren. De 19^e was sowieso een heerlijke roofvogeldag. Ook goede aantallen **Buizerds** kwamen door: 419 over De Hamert en 176 over Maldens Vlak. 28 September was ook al een goede dag voor De Hamert met 121 Buizerds over wat vroeg is voor een dergelijk aantal. Er werden geen zekere **Ruigpootbuizerds** gezien. 1 Juni werd een spannende waarneming gedaan van twee (een paartje?) **Visarenden** dat 20 minuten met elkaar aan het klooiën was boven geschikt broedgebied bij Milsbeek, Reichswald. Er werden in juni nog enkele vervolgwaarnemingen gedaan van een solitaire vogel maar verder niets bijzonders meer. De hele zomer hing een vogel rond in de Ooijpolder. 24 Augustus kwam het eerste golfje doortrekkers binnen en tot en met eind oktober vlogen zeker 55 vogels over de regio tegenover 33 in het voorjaar. 5, 22 en 27 September vlogen solitaire **Roodpootvalken** over De Hamert. Vanaf half september kwamen **Smellekens** door. De piek lag rond half oktober waarbij de beste dag met vijf stuks werd geteld op De Hamert. Uiteraard ook op deze plek werden de hoogste aantallen **Boomvalken** gezien. Hier pleisterden groepen tot 16 exemplaren. 14 Oktober werd de laatste Boomvalk gezien die zich haastig naar het zuiden spoedde. Beschuit met muisjes in de regio waar **Slechtvalken** succesvol hebben gebroed. Het hele na-

jaar konden deze krachtige valken in het werkgebied worden aangetroffen. In het kader van 'het jaar van de **Patrijs**' is er extra aandacht besteed aan deze soort. In meerdere gebieden werden familiegroepen aangetroffen van maximaal 19 vogels. Van de zomer konden in tien regionale gebieden **Kwartels** worden gehoord. Op de Heilig Landstichting vond een adult de dood in een maaimachine... 5 augustus was de eerste nachtelijke vangpoging in de Ooijse graaf gericht op Kwartels en met succes: in deze maand konden acht Kwartels van ring worden voorzien. Wel opvallend minder dan in 2012 overigens. 7 September werd nog een veldwaarneming gedaan op de Ewijkse plaat. In de Gendtse polder, Tiengeboden, Groenlanden en in de Millingerwaard werden roepende **Porseleinhoentjes** gehoord. Door het hoogwater dat inmiddels al terug was gezakt waren mooie plasdraslanden ontstaan. Op 14 augustus werd een eerstejaars vogel geringd in de Ooijse Graaf. De vogel was voor vangst al een aantal dagen ter plaatse. De laatste twee dagen van augustus fourageerde een ongeringde Porseleinhoen in de Ooijse Graaf. 13 Juli werd de enige waarneming van een **Kwartelkoning** gedaan en wel bij Biesterveld, Duffelt. 14 Oktober werden 2015 **Meerkoeten** geteld op de KBP. Opmerkelijk is de groep van 65 **Kraanvogels** die 23 augustus langs De Kampen vlogen. Massa's Kraanvogels bleven uit dit najaar, het bleef bij enkele kleine groepjes over de regio. Op 1 september begon voor **Scholeksters** de winter, vanaf dat moment is er niet één meer waargenomen. Het paartje **Steltkluten** dat het hele voorjaar op De Hamert verbleef, bleef hangen tot 7 juni. Op 23 en 24 juni is er nog eentje gezien maar daarna is niets meer vernomen. Tot 22 september verbleven maximaal 20 **Kluten** bij Batenburg. Hier werd ook gebroed. 3 Tot 25 augustus zat een **hybride Kluut X Steltkluut** met een klein blauw ringetje bij Ressen. Daarna, van 26 aug tot 2 okt zat de vogel bij de KBP. Een mooie vogel was het wel. De Hamert en de Bemmelse polder waren de beste plekken om grote groepen **Kleine plevieren** te zien. Met maximaal resp. 17 en 16 exemplaren. 29 Oktober werd nog een Kleine plevier gezien. De vogel had een beschadigde vleugel en dat verklaart waarschijnlijk de late waarnemingsdatum. **Bontbekplevieren** konden de hele zomer worden waargenomen maar waren voornamelijk in juli schaars, de overgangperiode tussen late voorjaarstrek en najaarstrek. Tot 26 oktober werden groepjes waargenomen. De groep van zeven van De Hamert was de grootst waargenomen groep. 25 En 29 augustus vloog een solitaire **Morinelplevier** over De Hamert. **Goudplevieren** bleven schaars maar vanaf de derde week van augustus konden onregelmatig waarnemingen worden gedaan gedurende de najaarstrek. Bij Weurt, over De Hamert en in de Gendtse polder werd een **Zilverplevier** gevonden. 19 Oktober vlogen bijna 6000 **Kieviten** over De Hamert. Dit was ook de beste dag voor Maldens Vlak met 2001 stuks. Naast een groepje van vier **Kanoeten** dat op 29 augustus over De Hamert vloog werden nog zeven verschillende exemplaren waargenomen in september waaronder een duo op De Hamert, de rest betrof solitaire exemplaren. De eerste dag van juni liep een gekleurringde zomerkleed **Drieteenstrandloper** bij Ressen. 27 Juli zat een adult zomerkleed bij de Kaliwaal en 29 september was de derde en daarmee de laatste waarneming van een juveniel bij Weurt. Dit najaar werden 13 **Kleine strandlopers** gezien waaronder een groepje van drie bij de Kaliwaal. Slechts twee **Temminck's strandlopers** waren ter plaatse in de regio; één bij Batenburg op 18 juli en één op De Hamert op 10 augustus. **Krombekstrandlopers** waren een stukkie algemener. Naast een fraaie groep van 14 exemplaren op 27 augustus over de Millingerwaard, wat overigens voor meer steltlopers een leuke plek was, werden nog elf verschillende Krombekjes waargenomen. Vanaf 20 augustus werden op vri-

jwel alle voor steltlopers geschikte plassen **Bonte strandlopers** gezien. Batenburg was recordhouder met 14 vogels op 29 september. Vrijwel alle waarnemingen van **Kemphanen** kwamen van De Hamert, Batenburg en uit de Ooijpolder, daarbuiten werd deze soort slechts sporadisch gezien. 26 September kwamen de eerste **Bokjes** weer overwinteren. Wie bij De Kuilen, Langenboom, het Zwanenbroekje of op Maldens Vlak stond had kans er één te zien. Er waren geen juniwaarnemingen van **Watersnip**. Vanaf 24 juli verschenen de eerste najaar groepjes. Ook voor deze soort was Batenburg de plek met 36 vogels op 25 augustus. Bij Afferden en op De Hamert werden in het broedseizoen **Houtsnippen** waargenomen. **Grutto's** hielden het Werkgebied na 23 augustus voor gezien. Er waren nog best wat **Rosse grutto's** die de zoute kustwateren tijdelijk inruilden voor de schoonheid van regio Nijmegen. 15 En 29 september foerageerden twee juveniele vogels bij Batenburg, 4 tot 6 september zat er één in de Erlecomse waard, 12 september werd er één scherp op roep uit de lucht gehaald boven Heumen, 15 tot 28 september zat weer een vogel bij Batenburg en het eindigde met een vogel op 28 september op de Ewijkse plaat. **Regenwulpen** waren behoorlijk schaars dit najaar en er werden dan ook alleen enkele solitaire vogels opgemerkt. Van 18 augustus tot 19 oktober konden **Zwarte ruiters** worden aangetroffen en dit gebeurde dan ook in meerdere gebieden waarbij De Hamert er wéér uitsprong met een aantal van 17. Na 8 september waren alle **Tureluurs** uit het gebied weggetrokken. **Groenpootruiters** bleven de hele oktobermaand nog wel

Zeearend, de Hamert, 30 september 2013

Foto: Huub Crommentuyn

Baardman, KBP - Linden, 16 oktober 2013

Foto: Peter Hoppenbrouwers

hangen met een maximaal aantal van 33 op, jawel, De Hamert. **Witgatten** werden de hele periode gemeld. Wel waren er logischerwijs beduidend minder waarnemingen in oktober. De grootste groep betrof die van 22 in de Millingerwaard op 1 augustus. Dit was ook de plek waar **Bosruiters** in de hoogste aantallen gezien werden (10). 29 september ging de boeken in als de dag van de laatste Bosruiter. **Oeverlopers** waren de hele zomer te zien en er werd op twee locaties succesvol gebroed, wat toch erg leuk is. Tijdens de najaarstrek kon door nachtbrakers met enige regelmaat de trekroep worden gehoord in de nachtelijke hemel. Heerlijk geluid, nu alweer zin in! Tussen 1 augustus en 22 september bezochten zeker vier **Zwartkopmeeuwen** het werkgebied. Iets dat altijd op prijs wordt gesteld. Voor wie wilde waren er de hele periode **Geelpootmeeuwen** en **Pontische meeuwen** ter beschikking. De Erlecomse waard doet het altijd goed voor Grote meeuwen en hier werden dan ook twaalf Geelpootmeeuwen en 60 **Grote mantelmeeuwen** geteld. 14 juni werd een **Reuzenster** fraai gefotografeerd boven de

Oude Waal. 1 Oktober vloog de laatste Visdief van 2013 rond in de regio, de eerste van 2014 zal zeker een half jaar op zich laten wachten. Zwarte sterns laten nog langer op zich wachten tijdens de winterstop want hiervan zijn de laatste op 22 augustus al vertrokken. Jaloers ben ik op de tellers die 19 oktober spectaculaire **Houtduiventrek** meemaakten op De Hamert waar er 154.600 op papier kwamen. Pfffff...!! De Hamert kende nog twee goede dagen met 48.720 op 31 oktober en 48.550 op 14 oktober. Andere telposten vielen hierbij een beetje in het niet. **Zomertortels**, ze doen het nog. Dik gezaaid zijn ze echter niet meer. Tot begin augustus waren Zomertortels aan het zingen en in september werden nog twee waarnemingen gedaan. De **Kuifkoekoek** die 24 augustus over Maldens Vlak vloog zal voor heel wat adrenaline hebben gezorgd. De vogel kon helaas niet gefotografeerd worden en werd daarom ook niet aanvaard door het CDNA maar het blijft natuurlijk een ontzettend gave waarneming en uiteraard een nieuwe regio-soort! Door een Engels project waarbij **Koekoeken** zijn gezenderd hebben we kunnen zien hoe vroeg die al wegtrekken uit de broedgebieden. De waarneming van 17 september bij het Wanroijse Broek mag dan ook als laat worden beschouwd. Vanaf 10 oktober vond een **Velduil** z'n plekkie bij de KBP en bleef daar een week lang ter plaatse. Op de Looierheide, Ullingse bergen, Mulderskop, Maldens Vlak, Bergerheide, Well, Eckeltse bergen, Mookerheide en op meerdere plaatsen bij Afferden en Nieuw-Bergen zongen **Nachtzwaluwen** tot eind juli. Septemberwaarnemingen van **Gierzwaluwen** zijn schaars. Een handje vol vogels had moeite het werkgebied te verlaten waarvan de laatste op 21 september doorkwam. 4 juni werd een **Alpengierzwaluw** gemeld boven Ubbergen vliegend richting zuid. De vogel vloog tussen Gierzwaluwen boven het bos maar kon niet worden teruggevonden. 18 juni vlogen zeven **Bijeneters** roepend over Natuurplaza richting oost. 24 Juli werd een Bijeneter gehoord maar niet gezien en dus als onzeker doorgegeven over Horssen. Wel erg gaaf dat de **Hoppen** van De Hamert ook dit jaar weer zingend aanwezig waren. Meerdere keren worden twee vogels gemeld. Of er weer gebroed is, is mij niet bekend. 11 En 19 juni wordt ook een zingende Hop gehoord in omgeving Nieuw-Bergen, toch wel een heel stuk ten noorden van De Hamert. Om hoeveel vogels zou het gaan? 1 September werd vervolgens een Hop gemeld bij Weurt maar deze kon later niet worden teruggevonden. Meer nieuws van De Hamert waar 19 en 20 juni een zingende **Draaihals** werd ontdekt. 19 Augustus was de eerste najaarswaarneming in het werkgebied, iets later dan gebruikelijk. Het Draaihalzenzeizoen werd 21 augustus goed ingeluid met drie exemplaren op de ringbaan in de Ooijse Graaf. Tot en met 5 september konden in totaal negen vogels worden geringd tegen over vijf veldwaarnemingen in de regio. Op zeker dertien locaties werden **Middelste bonte spechten** aangetroffen. 14 Oktober besloten **Veldleeuweriken** massaal te vertrekken en vlogen er maar liefst 13.068 over De Hamert. 19 Oktober was een beste tweede dag met 9.098 vogels. 26 Oktober vloog een **Strandleeuwerik** over De Hamert. De vogel werd goed gezien en gehoord. **Oeverzwaluwen** zijn altijd vrij schaars op de trektelposten. 17 September vloog de laatste rond boven de Oude Waal. **Boerenzwaluw** daarentegen wordt wel in grote getalen geteld. Zo trokken er 22 september 5.375 zuidwaarts over De Hamert! 22 Oktober vloog het laatste boertje langs. **Huiszwaluwen** zijn in het najaar met alles iets eerder. De piekdag lag een dagje eerder met 2686 over De Hamert op 21 september en de laatste vogel werd op 5 oktober gezien. 14 En 26 oktober vlogen **Grote piepers** over De Hamert, op de laatst genoemde datum betrof het een duo. Tussen 14 augustus en 29 september vlogen 16 **Duinpiepers** over de regio waarvan enkele exemplaren enige

tijd ter plaatste waren. De meeste passeerden voorspelbaar genoeg De Hamert. 5 September was een goede **Boompieperdag** op De Hamert met 255 exemplaren. Er werden vier oktoberwaarnemingen gedaan. 22 September werden trektellers op De Hamert verrast door een overvliegende **Roodkeelpieper**. 8 Oktober overkwam tellers op De Kampen hetzelfde. Maldens Vlak deed het 't best op het gebied van **Gele kwikstaarten** met 216 vogels op 6 september. Tussen **Gele kwikken** werden één **Noordse kwikstaart** en één **Engelse kwikstaart** gevonden. 16 Oktober vloog nog een erg late vogel over de KBP. Op meerdere locaties waren in de zomermaanden **Grote gele kwikstaarten** te zien. Op enkele van deze locaties werd ook gebroed. In de loop van september begon de najaarstrek op gang te komen met een maximum van acht vogels over De Hamert. 4 Juli werd een regionale zeldzaamheid gefotografeerd in de vorm van de man **Rouwkwikstaart**. Tot begin juli lieten **Nachtegalen** hun zangstrofes klinken. Daarna werd nog één veldwaarneming gedaan en 28 augustus werd er één in de Ooijse Graaf geringd. 25 Oktober werd een late vrouw **Gekraagde roodstaart** gemeld, of zou het stiekem

Bladkoning, Millingen aan de Rijn, 18 oktober 2013 Foto: Harvey van Diek

toch een zwarte zijn geweest? 2 Juni kwamen de laatste Paapjes door tijdens de voorjaarsstrek en vanaf 9 augustus waren najaarspaapjes te zien. Een vroeg vangst op 9 augustus was de eerste. Tot 29 september zaten er maximaal 15 op De Hamert. **Tapuit** laat een vergelijkbaar patroon zien: de laatste voorjaarswaarneming is die van 8 juni en de eerste najaarsvogel dook op 10 augustus op. 13 September zat een mooie groep van 12 Tapuiten in de uiterwaarden van Afferden en de laatste Tapuit besloot zich 17 oktober nog even te laten zien. Tussen 26 september en 25 oktober vlogen **Beflijsters** over. Leuke dagen waren die van 12 oktober met 15 vogels op De Hamert en 19 oktober met 13 over Maldens Vlak. 13 September vlogen twee **Kramsvogels** de regiogrenzen binnen wat vroeg is aangezien de eerstvolgende waarneming pas op 8 oktober werd gedaan. Vanaf 25 september was de trekroep van **Koperwiek** zowel 's nachts als overdag weer te horen. 19 Oktober werd ergens een blik Koperwieken opengetrokken en vlogen er 3.000 over Maldens Vlak die voor een onderhoudende telling zorgden. De op 29 mei ontdekte **Cettis'zanger** deed het tot 2 augustus en heeft zich dus een beste tijd vermaakt bij Lunen. In de nacht van 4 op 5 oktober besloot een niet nader te noemen ringer

uit de regio heel ambitieus het geluid van **Kleine sprinkhaanzanger** mee te laten draaien in de mixen die afgespeeld werden op de ringbaan in de Ooijsse Graaf. Het adrenalinepijl steeg met 500% toen er de volgende ochtend daadwerkelijk een eerstejaars Kleine sprinkhaanzanger in het net hing! Bizar! Het betrof het 4^e geval voor Nederland en pas de tweede van een levende vogel. Hiermee is dit verreweg de zeldzaamste soort voor de regio dit jaar. Ook was het op de ringbaan weer een goed jaar voor **Sprinkhaanzanger** met 175 vangsten waaronder een late vogel op 5 oktober. Weer werd het jaarrecord **Snor** gebroken met 28 verschillende vogels die werden geringd. Vrijwel allemaal in augustus. 11 Augustus werd de eerste **Waterrietzanger** voor de Ooijsse Graaf gevangen. Dit betrof de tweede waarneming voor de regio en de eerst gedocumenteerde. **Rietzangers** blijken ook gewoon algemene doortrekkers te zijn met maar liefst 230 vangsten in 2013. 19 Augustus vloog een eerstejaars **Struikrietzanger** in de netten. Dit betrof de 20ste waarneming voor Nederland en de eerste voor Gelderland. Toen er de dag erna ook een eerstejaars **Veldrietzanger** werd gevangen wist ik even niet meer wat er allemaal gebeurde. Dit was het 31e geval voor Nederland en de eerste voor Gelderland en daarmee ook weer een knaller van een soort. Op de ringbaan werden 472 **Bosrietzangers** geringd waarvan 36 op 2 augustus. Bosrietzanger is één van de vroegst wegtrekkende soorten met de piek in de eerste week van augustus. **Kleine karekiet** was de meest gevangen soort met 2.357 individuen. De beste dag was 25 augustus met 160 kleine karren. De zingende **Grote karekiet** in het Zwanenbroekje bleef hangen tot 12 juni. In juni werden ook in de Ooijsse Graaf en in het Duitse deel van de Duffelt zingende **Grote karekieten** gehoord. In het najaar werden zes Grote karren geringd tussen 9 augustus en 8 oktober. Deze laatste vangst betreft voor zover ik na kon zoeken de laatste waarneming ooit voor Nederland. 22 augustus werd een eerstejaars **Sperwergrasmus** voorzien van een ring in de Ooijsse Graaf. Het was na een vangst op 3 september 2012 de tweede voor de ringbaan en dus ook de tweede voor de regio. 22 September wordt melding gemaakt van een mogelijk zingende **Grauwe fitis** op de Sint Jansberg. In heel noordwest Europa was het een goed najaar voor **Bladkoningen** en daar hebben wij in de regio ook het een en ander van meegekregen. Op 8 oktober werd een eerstejaars vogel gevangen en geringd in de Ooijsse Graaf. 12 oktober kon een Bladkoning fraai gefotografeerd worden in de Staartjeswaard bij Beuningen. 16 en 17 oktober deed een roepende Bladkoning de tuin van een Nederlandse vogelaar aan woonachtig in Zyfflich en tot slot zat ook in Millingen een Bladkoning doodleuk te roepen in de tuin van een vogelaar. 7 Oktober vloog een Tjiftjaf in de netten van de Ooijsse Graaf met kenmerken die op **Siberische tjiftjaf** wijzen. 26 oktober werd een zekere Siberische tjiftjaf gevangen, eentje zoals je hem graag zou zien. De laatste **Grauwe vliegenvanger** zei op 28 september gedag en voor **Bonte vliegenvanger** was 19 september de laatste dag. Van 15 tot 19 oktober hield een groepje van acht **Baardmannen** zich op in de KBP en 20 en 22 oktober deden er twee het Zwanenbroekje aan. 26 Oktober zaten ten minste twee Baardmannen op De Hamert. Eind oktober was er iets gaande dat je een mezeninvasie zou kunnen noemen. Lang niet zo sterk als die we ons van oktober 2012 kunnen herinneren maar **Koolmezen** deden het toch wel aardig met 262 overvliegende vogels op 25 oktober over Maldens Vlak en 193 op de 23^e. 30 Juni vloog een familie **Kortsnavelboomkruipers** rond op De Hamert. Daar heeft een paartje succesvol vier jongen grootgebracht. Fraaie platen van twee juveniele **Buidelmezen** op 21 juli bij de Tiengeboden zorgden voor wat verwarring: hebben we een broedgeval gemist of komen deze jongen uit een andere streek? 15 Oktober vloog een

Buidelmees over De Hamert. Tot en met 12 augustus werden zingende **Wielewalen** gehoord. 4 En 5 juni werd een doortrekkende man **Grauwe klauwier** opgemerkt. 21 Augustus zat een man op De Hamert. Op De Meilanden bij Valburg werd het 14 juni even spannend toen een **Klapekster** werd gemeld. Qua datum zou Kleine klapekster een goede optie zijn maar bij aankomst bleek er toch een gewone Klapekster te zitten. Ook erg sterk zo midden in de zomer! 28 September arriveerden de eerste overwinteraars en doortrekkers. Op 19 oktober werden liefst zes Klapeksters in de telling van De Hamert opgenomen. Gedurende de zomermaanden zwierf vooral in de zuidoosthoek van de regio tenminste één **Raaf** rond. Later in het najaar werden ook regelmatig Raven waargenomen waaronder vijf over De Hamert op 28 september en vijf over Maldens Vlak op 3 oktober. 19 Oktober gingen ook de vinken los met 75.280 **Vinken**, 1033 **Kneuen** en 2362 **Kepen** over De Hamert. Van deze laatste soort meldde zich de eerste vogel van het najaar op 13 september present. Tussen 28 september en 25 oktober vlogen vijf **Europese kanaries** over. Allen solitair waarvan drie over De Hamert. In juni, juli en augustus werden her en der wel wat **Sijsjes** gehoord en gezien in beboste gebieden. Vanaf 12 september kwamen de doortrekkers langs. **Kruisbekken** deden het leuk dit najaar. Vooral op de telposten werden mooie aantallen genoteerd. Zo was de beste dag voor De Hamert die van 5 oktober met 147 vogels. Maldens Vlak deed het met 124 Kruisbekken op 25 oktober en Groesbeek noteerde 110 stuks op 14 oktober. In het najaar van 2013 deed een beste invasie **Grote kruisbekken** Nederland aan en zo ook het Werkgebied. 19 Oktober zaten twee mannetjes kort ter plaatse op De Hamert. 25 Oktober werd een vrouwtje mooi gedocumenteerd met foto's en geluidsopname nabij Groesbeek en 27 oktober zat er één ter plaatse in de Overloonse Duinen. Vooral in oktober vond er trek van **Appelvinken** plaats. De beste dag op telpost De Bruuk was de 14e met 21 vogels. Tussen 29 september en 26 oktober vlogen maar liefst elf **Ijsgorzen** over verschillende telposten. 16 oktober vloog een **Sneeuwgorz** in een groepje Veldleeuweriken mee over de KBP gevolgd door een waarneming op 19 oktober over Maldens Vlak. 30 Oktober werd er één zeer fraai gefotografeerd op het Waalstrand bij Weurt. 22 Oktober bevond zich een mooie groep van zo'n 80 **Geelgorzen** op de Gemeenteheide bij Nieuw-Bergen. 12 Juli werd een **Ortolaan** geclaimd bij Grave. Verdere details ontbreken. 16 Juli weer een claim, maar nu bij Kekerdome van een mogelijk zingende vogel die slecht één keer gehoord werd. Zekere Ortolanen vlogen op 24, 26 en 29 augustus en 4 en 5 september over de regio. De derde week van oktober kwamen de meeste **Rietgorzen** door met voorname-lijk op De Hamert een paar goede dagen waarvan 19 oktober met 565 Rietgorzen de beste was. Tot slot vloog ook op deze dag een **Grauwe gors** over het Maldens Vlak.

Activiteitenagenda 2013-2014

Een heel mooi gevuld activiteitenprogramma. Op onze website staat de meest recente informatie. In het voorjaar start er ook weer een vogelcursus voor beginners en (bij voldoende aanmeldingen) gevorderden. Meer info daarover op de website.

December 2013

zaterdag 14 Dagexcursie Zeeland en Zuid-Holland: Zeevogels en andere wintergasten.

Januari 2014

zondag 5 Dagexcursie per auto in het werkgebied van de VWG Nijmegen e.o.: Vogelen in de regio!

maandag 20 Presentaties: Rob Bos, 7 jaar Müriz en Jos van Oostveen, de Hoorn van Afrika, Natuurmuseum Nijmegen 20.00 uur

Februari 2014

Start vogelcursus (zie website)

zaterdag 1 Visueel jaaroverzicht 2013 door Bram Ubels en Peter Hoppenbrouwers
Natuurmuseum Nijmegen 20.00 uur

zaterdag 22 Dagexcursie Zuid-Limburg: Op zoek naar de Grauwe Gors en andere
Limburgse (winter)specialiteiten

Maart 2014

zaterdag 1 Dagexcursie Zeeland: Zeevogels en andere wintergasten.

maandag 17 Vogels van de Schuytgraaf en de Lingezen door Koos Dansen
Natuurmuseum Nijmegen 20.00 uur

maandag 31 Algemene ledenvergadering Natuurmuseum Nijmegen 20.00 uur

Info over vertrektijd, –plaats en waar je je moet opgeven is (ook) te vinden op de website. Excursies per auto worden meestal gelimiteerd tot 3 of 4 auto's waarbij leden voorrang hebben boven niet-leden.

Er worden ook diverse excursies georganiseerd door de Flora en Fauna werkgroep Gelderse Poort, de KNNV, het IVN, NABU en het Natuurmuseum.

Nieuwe leden

1. Wouter Oude Allink uit Nijmegen-centrum
2. Jordy Houkes uit Wijchen
3. Ilse Scholten uit Middelaar
4. Marion den Hartog uit Kleve-Donsbrüggen
5. Herjan van der Steeg uit Ooij
6. Constant Swinkels uit Nijmegen, Weezenhof

Sluitingsdatum kopij volgende Mourik:

15 februari 2014